

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний аграрний університет імені В.В. Докучаєва

МЕТОДОЛОГІЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

ПОСІБНИК

Для здобувачів другого (магістерського) рівня підготовки
спеціальності 073 «Менеджмент»
спеціальності 074 (281) «Публічне управління та адміністрування»

Харків – 2017

УДК 001.891(075.8)

Г97

ББК Ч 215 я

Рекомендовано до видання вченою радою факультету менеджменту і економіки
Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва
(протокол № 5 від 23 листопада 2016 р.)

Рецензенти:

І.М. Кукса, завідувач кафедри фінансів і економічної кібернетики
Луганського національного аграрного університету,
доктор економічних наук, доцент;

Р.М. Шелудько, доцент кафедри маркетингу, підприємництва та
організації виробництва Харківського національного аграрного університету
ім. В.В. Докучаєва, кандидат економічних наук, доцент.

Гуторов О.І.

Г97 Методологія та організація наукових досліджень: посібник /
О.І. Гуторов / Харк. нац. аграр. ун-т. – Х.: ХНАУ, 2017. – 57 с.

Для проведення практично-семінарських занять і самостійного поглибленого вивчення дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень» наводяться спеціально розроблені практичні, навчальні завдання, плани семінарських занять, дається перелік запитань для здійснення здобувачами самоконтролю за ступенем засвоєння ними теоретичного і методичного матеріалу, список рекомендованої літератури та інформаційних ресурсів, а також словник термінів та основних понять.

Розраховано на здобувачів другого (магістерського) рівня підготовки спеціальності 073 «Менеджмент», спеціальності 074 (281) «Публічне управління та адміністрування».

УДК 001.891(075.8)

ББК Ч 215 я

© Гуторов О.І., 2017

© Харківський національний аграрний
університет ім. В.В. Докучаєва, 2017

ВСТУП

Дисципліна «Методологія та організація наукових досліджень» є однією із базових у підготовці магістрів. Курс передбачає опанування методологією і методикою здійснення наукових досліджень з метою підготовки до написання дипломної роботи, дисертацій, наукових праць та систематичного здійснення науково-дослідної роботи.

В умовах інтенсивного зростання обсягів наукової і науково-технічної інформації, швидкозмінності й оновлення системи наукових знань виникає потреба в якісно новій теоретичній підготовці висококваліфікованих фахівців, здатних до самостійної творчої роботи, впровадження у виробництво наукомістких технологій і пристосування до умов ринкових відносин.

Суть вищої освіти не тільки у підготовці фахівців певної галузі знань, а й у набутті здобувачами навиків самоосвіти, вмінь аналізувати процеси і явища незалежно від того, в якій галузі вони будуть працювати – у сфері науки чи виробництва. Знання методології, теорії, техніки, методів і організації науково-дослідної діяльності допоможе молодим ученим, аспірантам, здобувачам наукових ступенів легко включатися у професійну діяльність, втілювати наукові знання у практичну площину, сприятиме розвитку раціонального, творчого мислення.

Широке залучення здобувачів до науково-дослідної роботи, збагачення їхніх знань новими науковими даними, розвиток здібностей до творчого мислення, наукового аналізу явищ, процесів є принципово важливим. У зв'язку із цим до навчальних планів вищих навчальних закладів в Україні включено спеціальні дисципліни з основ науково-дослідної діяльності, введено елементи наукової творчості у фундаментальні, професійно-орієнтовані та спеціальні дисципліни.

Останнім часом з'явилися посібники з проблем наукових досліджень, але їх недостатньо, оскільки наукова діяльність є безперервною, окремі наукові джерела є маловідомими і важкодоступними, нових видань у багатьох бібліотеках ВНЗ майже немає. Разом із цим спостерігається недостатність знань про методику, методологію проведення наукових досліджень.

Вивчаючи курс «Методологія та організація наукових досліджень», здобувачі отримають інформацію про науку, її роль у розвитку природи, суспільства, набудуть навиків й умінь проведення досліджень, роботи з літературними джерелами, відбору й аналізу інформації, формулювання цілей і завдань дослідження, узагальнення наукової інформації, написання курсових і дипломних робіт, статей та зможуть робити певні висновки і рекомендації.

У курсі розглядаються суть методології і методів наукових досліджень, методики підготовки наукових праць, сучасних тенденцій розвитку науки. Також висвітлені проблеми розвитку науки, організаційної структури науки в Україні, методології і методики проведення наукових досліджень, вибору напрямку та теми наукового дослідження, організації науково-дослідної роботи. З огляду на це й складено програму та визначено мету і завдання вивчення дисципліни.

Метою курсу є формування у здобувачів культури та навичок проведення досліджень, упровадження їх результатів у практику діяльності організацій.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень» є теоретична підготовка здобувачів з питань:

- сутності понять і категорій методологій наукових досліджень;
- організації процесу наукового дослідження; застосування теоретичних та емпіричних методів дослідження;
- методик дослідження, їх змісту і принципів розробки;
- розробки етапів та форм процесу наукового дослідження;
- організації науково-дослідної роботи магістрів;
- специфіки наукового пізнання;
- змісту та структури процесу наукового дослідження;
- оформлення результатів наукових досліджень та впровадження їх у практику;
- визначення економічної ефективності наукових досліджень.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачі повинні:

знати:

- критичне осмислення категоріального апарату наукових досліджень;
- критичне осмислення принципів, методів і понять наукових досліджень;
- критичне осмислення парадигми методології науки;
- критичне осмислення видів та форм науково-дослідної роботи;
- критичне осмислення вимог та структури публікації наукових результатів;
- спеціалізовані концептуальні знання щодо оформлення результатів наукових досліджень.

вміти:

- збирати та обробляти інформацію, необхідну для проведення наукових досліджень;
- застосовувати доцільні методи при проведенні наукових досліджень залежно від їх цілей;
- використовувати інформаційно-комунікаційні технології у професійних дослідженнях;
- логічно побудувати наукове дослідження відповідно логіки та мети дослідження;
- проводити дослідницьку діяльність;
- науково обґрунтовувати та структурувати отримані наукові положення;
- визначати економічну ефективність наукових досліджень.

1. СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ

Система оцінювання знань та навичок здобувачів передбачає виставлення оцінок за всіма формами проведення занять. Перевірка та оцінювання знань здобувачів проводиться у таких формах:

1. Оцінювання роботи здобувачів у процесі семінарських занять;
2. Оцінювання роботи здобувача під час проведення практичних занять;
3. Проведення проміжного контролю;
4. Проведення підсумкового заліку.

Поточне оцінювання знань та умінь здобувачів здійснюється під час проведення семінарських та практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувача до виконання конкретної роботи.

Об'єктами поточного контролю є:

- активність і результативність роботи здобувача протягом семестру над вивченням програмного матеріалу дисципліни;
- відвідування занять;
- проходження проміжного контролю;
- виконання модульного контрольного завдання.

Оцінювання проводиться за такими критеріями:

- розуміння, ступінь засвоєння теорії та методології проблем, що розглядаються;
- ступінь засвоєння матеріалу дисципліни;
- ознайомлення з рекомендованою літературою, а також із сучасною літературою з питань, що розглядаються;
- уміння поєднувати теорію з практикою під час розгляду ситуацій, розв'язання задач, проведення розрахунків при виконанні завдань, винесених на самостійне опрацювання та розгляд в аудиторії;
- логіка, структура, стиль викладу матеріалу в письмових роботах і під час виступів в аудиторії;
- вміння обґрунтовувати свою позицію, здійснювати узагальнення інформації та робити висновки.

Максимальна кількість балів ставиться за умови відповідності виконаного завдання здобувача або його усної відповіді всім зазначеним критеріям. Відсутність тієї чи іншої складової знижує оцінку на відповідну кількість балів.

Під час оцінювання виконаних практичних завдань увага приділяється їх якості, самостійності і своєчасності здачі викладачу (згідно з графіком навчального процесу). Якщо якась із вимог не буде виконана, то бальна оцінка знижується.

Проміжний контроль проводиться два рази за семестр. Під час проведення поточного контролю визначається рівень знань здобувачів з теоретичних питань навчальної дисципліни.

Підсумковий контроль проводиться в кінці вивчення курсу у вигляді заліку за допомогою білетів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
66-74	D	задовільно	
60-65	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Під час підсумкового оцінювання знань і вмінь викладач дотримується поданих нижче правил.

«Зараховано» – 60-100 балів – виставляється, якщо здобувач виявив повні знання основного програмного матеріалу в обсязі, що необхідний для подальшого навчання і роботи, у цілому впорався з поставленим завданням, припустився незначних помилок в арифметичних розрахунках. **«Не зараховано» – 0-59 балів** – виставляється, якщо здобувач виявив серйозні прогалини в знаннях основного матеріалу, зробив принципові помилки, не зміг розв'язати задачу і провести розрахунки тощо.

При визначенні загальної оцінки враховуються результати поточного контролю з практичних, семінарських занять, а також результати захисту індивідуальних завдань, передбачених навчальною програмою дисципліни, та самостійної роботи здобувачів з даної дисципліни.

2. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Під час вивчення дисципліни використовуються такі методи навчання.

Група методів за джерелом інформації і сприйняття навчальної інформації – **словесні** (лекція, семінари, бесіда, розповідь); **наочні** – (ілюстрація, демонстрація, презентація); **практичні** (збір інформації, її економічна обробка, розрахунки, графічно-схематичне зображення інформації).

Лекція – логічно вивершений, науково обґрунтований і

систематизований виклад певного наукового або науково-методичного питання, ілюстрований, за необхідності, засобами наочності та демонстрацією дослідів. Лекція є однією з основних організаційних форм навчальних занять і, водночас, методів навчання.

Лекція із застосуванням ігрових методів – застосовуються методи мозкової атаки, методи конкретних ситуацій та інші, коли здобувачі самі формують проблему, і самі намагаються її вирішити.

Семінари – форма навчального заняття, при якій викладач організує дискусію навколо попередньо визначених тем, до яких здобувачі готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань. Семінарські заняття можуть проводитися у формі бесіди, рецензування та обговорення рефератів і доповідей, дискусій тощо.

Практичні заняття – форма навчального заняття, на якому викладач організує детальний розгляд здобувачами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння та навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання сформульованих завдань.

Індивідуальне заняття – форма навчального заняття, що проводиться з окремими здобувачами з метою підвищення рівня їх підготовки та розкриття індивідуальних творчих здібностей.

Рольові ігри – форма активізації здобувачів, за якої вони задіяні в процесі інсценізації певної виробничої ситуації у ролі безпосередніх учасників подій.

Консультація – форма навчального заняття, при якій здобувач отримує відповіді від викладача на конкретні запитання або пояснення певних теоретичних положень чи аспектів їх практичного застосування (проводяться протягом семестру – поточні та екзаменаційні консультації).

Група методів за логікою передачі і сприйняття навчального матеріалу: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні;

Група методів за ступенем самостійного мислення при засвоєнні знань: репродуктивні та продуктивні (дослідницькі, пошукові, частково-пошукові);

Група методів за ступенем управління навчальним процесом: навчання під керівництвом викладача, самостійна робота студента з навчальною та науковою літературою, текстами лекцій, підготовка до семінарських і практичних занять, робота з комп'ютером, виконання письмових завдань.

3. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Наука та наукові дослідження

Виникнення та еволюція науки. Розвиток економічної науки й освіти в Харківському національному аграрному університеті ім. В.В. Докучаєва. Наукова теорія як форма узагальнення та систематизації знань. Види та ознаки наукового дослідження. Методологія і методи наукових досліджень. Організація наукової діяльності в Україні.

Тема 2. Технологія наукового дослідження

Процес наукового дослідження і його характеристика. Напрямок, проблема, тема у науково-дослідних розробках. Визначення робочої гіпотези. Визначення мети, завдань, об'єкта й предмета дослідження. Теоретичні і прикладні наукові дослідження. Структура і правила оформлення звіту про виконану науково-дослідну роботу. Бібліографічний апарат наукових досліджень. Інформаційний пошук у процесі науково-дослідної роботи.

Тема 3. Оприлюднення результатів наукових досліджень

Види наукових публікацій. Наукова монографія. Наукова стаття. Тези наукової доповіді (повідомлення). Наукова доповідь (повідомлення). Правила оформлення публікацій.

Тема 4. Кваліфікаційні роботи здобувачів вищої освіти

Загальна характеристика видів кваліфікаційних робіт. Індивідуальне завдання як форма навчальної й науково-дослідної роботи. Курсова робота (проект) як форма науково-дослідної роботи з навчальної дисципліни. Дипломна робота як кваліфікаційне дослідження.

Тема 5. Види науково-дослідної роботи здобувачів (студентів)

Навчально-дослідна робота студентів (НавДРС). Науково-дослідна робота студентів (НДРС). Конкурс дипломних робіт як форма участі в науково-дослідній роботі здобувачів вищої освіти. Конкурс студентських наукових робіт як форма участі в науково-дослідній роботі. Огляд-конкурс звітів про виконання програми практики як форма участі здобувачів в науково-дослідній роботі. Студентський науковий гурток як осередок науково-дослідної роботи.

Тема 6. Практична підготовка здобувачів вищої освіти

Загальні вимоги щодо практики та її види. Педагогічна практика: мета, завдання та зміст практики; організація проведення та підведення підсумків практики. Виробнича практика: організація проходження виробничої практики; підведення підсумків виробничої практики.

Тема 7. Підготовка наукових і науково-педагогічних кадрів

Загальні положення щодо підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів. Вимоги і методика написання фахового вступного реферату до аспірантури. Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах).

Тема 8. Підготовка й захист дисертаційної роботи

Дисертаційні роботи та їх види. Загальна методика виконання дисертаційного дослідження: вибір і затвердження теми дисертації; пошук, накопичення та обробка наукової інформації за темою дисертаційного дослідження; написання огляду літератури до дисертації; виклад змісту та структура дисертації (структура дисертації, вступ, основний зміст дисертаційної роботи, висновки, список використаних джерел, додатки). Оформлення дисертаційної роботи. Автореферат дисертації: методика написання та оформлення. Попередня експертиза дисертації: попередній розгляд дисертацій, виконаних у Харківському НАУ ім. В.В. Докучаєва; попередній розгляд дисертацій, виконаних в інших установах і організаціях. Подання дисертації до спеціалізованої вченої ради. Прилюдний захист дисертації на засіданні спеціалізованої вченої ради. Оформлення атестаційної справи.

4. ПЛАНИ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО СЕМІНАРСЬКИХ І ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Заняття 1. Наука та наукові дослідження

План

1. Виникнення та еволюція науки.
2. Наукове пізнання, знання і дослідження.
3. Поняття, цілі і функції науки.
4. Структурні елементи науки та їх характеристика.
5. Теоретичні та методологічні принципи науки.
6. Організація наукової діяльності в Україні.
7. Класифікація наук.

Поняття і терміни

Знання, незнання, наукове пізнання, теорія пізнання, мислення, практика, наука, істинне знання, відносне знання, абсолютне знання, базове знання, наукова діяльність, наукове дослідження, фундаментальне дослідження, прикладне дослідження, науковий результат, об'єкт і предмет наукового дослідження, дослідник, науковець, учений, науковий працівник, наука, наукова ідея, гіпотеза, закон, судження, умовивід, парадокс, теорія, науковий факт, наукова концепція, поняття, принципи, наукознавство, класифікація наук.

Практичні завдання

1. Занотувати на лекційному занятті та засвоїти основні поняття і терміни теми. Використовуючи словники, визначити їхній зміст.
2. Дослідити й охарактеризувати розвиток науки в сучасній Україні.
3. Підготувати на семінарське заняття реферат на запропоновану тему.

Індивідуальні науково-дослідні завдання (ІНДЗ)

1. Основні ознаки античної науки та науки Стародавнього світу.
2. Етапи розвитку природознавства як науки (XV–XVIII ст.).
3. Промислова революція кінця XVIII – початку XIX ст. як великий стрибок у розвитку і диференціації науки.
4. Розвиток науки у XIX–XXI століттях.
5. Етичні норми і цінність науки.

Питання для перевірки засвоєних знань

1. Охарактеризуйте основні етапи становлення і розвитку науки.
2. Назвіть ознаки античної науки та науки Стародавнього світу.
3. Розкрийте етапи розвитку природознавства як науки (XV–XVIII ст.).
4. Чому промислова революція кінця XVIII – початку XIX ст. була великим стрибком у розвитку і диференціації науки?
5. Яким був розвиток науки у XIX–XX століттях?
6. Які особливості науки початку XXI ст. ви знаєте?
7. Дайте визначення поняттям: «наукове пізнання», «теорія пізнання», «мислення», «знання», «наука».
8. Чому рушійною силою пізнання вважають практику?
9. Назвіть особливості істинного, відносного, абсолютного та базового знання.
10. У чому полягає мета наукового дослідження?
11. Чим відрізняються фундаментальні наукові дослідження від прикладних?
12. Що є об'єктом і предметом наукового дослідження?
13. Хто є суб'єктами наукової діяльності?
14. Чим відрізняється діяльність ученого та наукового працівника?
15. Виділіть етапи процесу наукового дослідження.
16. Чому наука має велике значення для розвитку людського суспільства?
17. Визначте зміст, мету та функції науки.
18. Охарактеризуйте структурні елементи науки.
19. Що таке наукознавство?
20. Назвіть розділи наукознавства та охарактеризуйте їх.
21. Якими є основні завдання наукознавства?
22. Які функції виконує класифікація наук у наукознавстві?
23. Розкрийте мету і значення класифікації наук.
24. Обґрунтуйте особливості фундаментальних і прикладних наук.
25. Якою є Національна класифікація наук в Україні?

Заняття 2: Види науково-дослідної роботи здобувачів. Підготовка наукових і науково-педагогічних кадрів

План

1. Навчально-дослідна робота студентів.
2. Науково-дослідна робота студентів.
3. Студентський науковий гурток: функціональні завдання та форми роботи.
4. Наукова комунікація. Наукова школа.

5. Науково-дослідницька діяльність здобувачів.
6. Загальні положення щодо підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів
7. Атестація наукових і науково-педагогічних кадрів.
8. Аспірантура. Докторантура. Здобувачі наукового ступеня.

Поняття і терміни

Наукова комунікація, комунікант, комунікат, канал, реципієнт, зворотний зв'язок, індекс цитування, бібліометрія, науковий документ, наукова школа, науково-дослідницька діяльність здобувачів, аспірантура, докторантура, здобувачі наукового ступеня, кандидат наук (доктор філософії), доктор наук, доцент, професор, спеціалізована вчена рада.

Практичні завдання

1. Скласти перелік нових понять, термінів, що зустрілись при вивченні теми; відшукати їх визначення у словниках, енциклопедіях та засвоїти їх.
2. Брати активну участь у роботі наукових гуртків, творчих секцій, предметних олімпіадах, конкурсах, наукових конференціях, написанні статей, тез, доповідей.
3. Підготувати на семінарське заняття реферат на запропоновану тему.

Індивідуальні науково-дослідні завдання (ІНДЗ)

1. Наукова школа як головна неформальна структура науки.
2. Науково-дослідницька діяльність студентів (НДДС) вищих навчальних закладів України як один із основних чинників підготовки висококваліфікованих кадрів відповідного профілю.
3. Форми підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів в Україні.
4. Структура та діяльність Національної академії наук України.
5. Значення громадських наукових організацій в сучасній Україні.

Питання для перевірки засвоєних знань

1. Яке значення для розвитку науки має наукова інформація?
2. Що таке наукова комунікація?
3. Проаналізуйте основні елементи наукової комунікації.
4. Що таке бібліометрія?
5. Що є основним показником значення наукового результату?
6. Обґрунтуйте підходи до класифікації наукової комунікації.
7. Порівняйте формальну і неформальну, документну і недокументну наукову комунікацію.
8. Назвіть ознаки та функції наукової школи.
9. Який метод ідентифікації наукової школи є найпоширенішим?
10. Розкрийте структуру, зміст і форми науково-дослідницької діяльності здобувачів.
11. Проаналізуйте основні напрями науково-дослідницької діяльності здобувачів.
12. При додержанні яких умов можливе успішне виконання студентської науково-дослідницької діяльності?

13. У чому суть художньо-творчої діяльності студентів?
14. Де ведеться підготовка та атестація наукових і науково-педагогічних кадрів в Україні?
15. Назвіть основні документи нормативно-правової бази підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів в Україні.
16. Які форми підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів в Україні ви знаєте? Охарактеризуйте їх.
17. Назвіть умови прийому та необхідні документи, що подаються для вступу до аспірантури чи докторантури.
18. Охарактеризуйте одну із форм підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів – здобувачі наукового ступеня.
19. Який документ визначає порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань?
20. Розкрийте значення спеціалізованих вчених рад.

Заняття 3. Технологія наукового дослідження

План

1. Загальна характеристика процесів наукового дослідження
2. Формулювання теми наукового дослідження та визначення робочої гіпотези
3. Визначення мети, завдань, об'єкта й предмета дослідження
4. Виконання теоретичних і прикладних наукових досліджень
5. Оформлення звіту про виконану науково-дослідну роботу
6. Організація творчої діяльності.
7. Основні психологічні риси діяльності вчених.
8. Психологія наукової творчості.
9. Ділове спілкування.
10. Особистий архів (бібліотека) здобувача.

Поняття і терміни

Наукова творчість, наукова робота, мислення, самоорганізація, самореалізація, самообмеження, науковий колектив, суб'єкти наукової діяльності, психологічні риси науковця, працелюбність, особиста ініціатива, критичність, уявлення, інтуїція, робочий день та робоче місце науковця, оргтехніка, ділове спілкування, ділове листування, ділова розмова по телефону, особистий архів та бібліотека науковця.

Практичні завдання

1. Підготувати на семінарське заняття реферат на запропоновану тему.
2. Виявити та проаналізувати свої творчі та ділові якості.
3. Засвоїти правила успішного ділового спілкування.
4. Вести власний архів та укласти особисту бібліотеку.

Індивідуальні науково-дослідні завдання (ІНДЗ)

1. Учений як основний суб'єкт наукової і науково-технічної діяльності.
2. Організація роботи науковця та наукового колективу.

3. Відомі вітчизняні та зарубіжні вчені: їх творчий шлях та вислови щодо успіху в науці.
4. Права та обов'язки вченого.

Питання для перевірки засвоєних знань

1. Від чого залежить ефективність наукової творчості?
2. Проаналізуйте загальні принципи наукової праці.
3. У чому полягають принципи самоорганізації та самообмеження праці науковця?
4. Хто є суб'єктами наукової діяльності?
5. Назвіть найбільш характерні творчі та ділові якості, що відповідають статусу науковця.
6. У чому полягає суть виховання творчих здібностей?
7. Проаналізуйте основні психологічні риси діяльності вчених.
8. У чому полягає особливість розумової діяльності?
9. Доведіть, що працездатність – це важливий фактор успіху науковця.
10. Як подолати депресивний стан?
11. Від чого залежить ефективність робочого дня науковця?
12. Охарактеризуйте робоче місце науковця.
13. Які технічні засоби необхідні для наукової діяльності?
14. Які види ділового спілкування ви знаєте?
15. Назвіть ознаки та особливості техніки успішного ділового спілкування.
16. Проаналізуйте стиль та етикет ділового листування.
17. Якою має бути ділова розмова по телефону?
18. Чому важливим для науковця є ведення власного архіву і його упорядкування?
19. Доведіть, що особиста бібліотека науковця є запорукою його успішної діяльності.
20. У чому полягає специфіка роботи з періодичними та продовжуваними виданнями?

Заняття 4: Методологія та методи наукового дослідження

План

1. Методологія дослідження: поняття, функції і структура.
2. Фундаментальна, або філософська, методологія.
3. Загальнонаукова та конкретнонаукова методологія.
4. Методи і техніка дослідження.
5. Застосування логічних законів і правил.
6. Теоретичні та методологічні принципи науки.
7. Види та ознаки наукового дослідження.

Поняття і терміни

Методологія, факти, ідея, парадигма, функції методології, методика, метод, діалектика, детермінізм, ізоморфізм, історичний метод, порівняльний метод, системний метод, діяльнісний підхід, синергетичний підхід,

інформаційний підхід, культурологічний підхід, аксіологічний підхід, когнітивний принцип, моделювання, наукометрія, бібліометрія, інформетрія, конкретнонаукова методологія, концепція, спостереження, порівняння, вимірювання, експеримент, опитування, контент-аналіз, абстрагування, аналіз і синтез, індукція і дедукція, ідеалізація, формалізація, логічні закони.

Практичні завдання

1. Використовуючи лекційний матеріал, опрацювати додаткову літературу і засвоїти основні положення даної теми.
2. Працюючи над магістерським дослідженням, правильно визначити його методологічну основу.
3. Уміти розрізняти типи методів наукових досліджень.
4. Застосувати у дипломній роботі відповідні методи наукового дослідження та пояснити їх корисність.
5. Засвоїти та вміти застосувати в тексті наукової праці логічні закони і правила.

Індивідуальні науково-дослідні завдання (ІНДЗ)

1. Філософські методи: суть і значення для політології.
2. Методологія теоретичних та емпіричних досліджень: порівняльний аспект.
3. Загальнонаукові та спеціальні методи в менеджменті.

Питання для перевірки засвоєних знань

1. Назвіть основні підходи щодо визначення поняття методологія.
2. Які основні функції методології ви знаєте?
3. Яка головна мета методології науки?
4. Які видатні вчені займалися осмисленням методів наукового пізнання та розробкою його методології?
5. Що розуміють під методологічною основою дослідження?
6. Назвіть складові структури методології.
7. Що називають методикою і алгоритмом дослідження?
8. Чому філософська, або фундаментальна, методологія є вищим рівнем методології науки?
9. Обґрунтуйте значення філософських методів.
10. Що покладено в основу діалектичного методу пізнання реальної дійсності?
11. Які функції виконує філософська методологія?
12. Назвіть та охарактеризуйте філософські принципи.
13. Порівняйте загальнонаукову та конкретнонаукову методологію.
14. Охарактеризуйте загальнонаукові методи.
15. За якими напрямками здійснюються пошуки методологічних основ дослідження?
16. Що таке концепція і яке її значення для наукового дослідження?
17. Що таке метод наукового дослідження?
18. У чому полягає функція методу та яке його значення?
19. Назвіть основні риси наукового методу.
20. Від чого залежить вибір методів для певного дослідження?

21. У чому полягає системність методів дослідження?
22. Які типи методів ви знаєте?
23. На які групи поділяються загальні методи наукового пізнання?
24. Які ви знаєте методи емпіричного дослідження? Охарактеризуйте їх.
25. Охарактеризуйте методи, що застосовуються на емпіричному й теоретичному рівнях досліджень.
26. Назвіть і проаналізуйте методи теоретичних досліджень.
27. Назвіть базові закони логіки.
28. Дайте класифікаційну характеристику умовиводів, що використовуються у наукових дослідженнях.
29. Розкрийте сутність та основні правила аргументації.
30. Що називають спростуванням і якими способами його можна здійснювати?

Заняття 5: Кваліфікаційні роботи здобувачів вищої освіти

План

1. Загальна характеристика видів кваліфікаційних робіт.
2. Поняття, загальна характеристика і вимоги до курсових та дипломних робіт.
3. Основні етапи підготовки курсових та дипломних робіт.
4. Структура і технічне оформлення курсових та дипломних робіт.
5. Підготовка до захисту і захист курсової та дипломної робіт.
6. Дипломна робота: поняття та її підготовка.
7. Реферат як форма навчальної й науково-дослідної роботи.

Поняття і терміни

Курсова робота, дипломна робота, алгоритм, структура, титульна сторінка, зміст, вступ, висновки, об'єкт дослідження, предмет дослідження, мета і завдання дослідження, методи дослідження, огляд літератури, додатки, літературне оформлення, відгук, рецензія, робоча картотека, магістр, дипломна робота.

Практичні завдання

1. Використовуючи лекційний матеріал, засвоїти основні положення цієї теми.
2. Написати вступ до дипломної роботи та окреслити основні розділи дослідження, оформити титульну сторінку.
3. Опрацювати довідник здобувача наукового ступеня та засвоїти основні вимоги щодо написання та оформлення наукового дослідження.

Індивідуальні науково-дослідні завдання (ІНДЗ)

1. Алгоритм написання курсової (дипломної) роботи.
2. Вимоги до технічного оформлення курсової та дипломної робіт.
3. Магістр як ступінь вищої освіти.
4. Процедура захисту та оцінювання дипломної роботи.

Питання для перевірки засвоєних знань

1. У чому полягає різниця між курсовою і дипломною роботами?
2. Яке значення має курсова (дипломна) робота для здобувачів?

3. Назвіть основні вимоги до курсової, (дипломної) роботи.
4. У чому полягає специфіка курсової (дипломної) роботи?
5. Яке значення має алгоритм написання курсової (дипломної) роботи?
Охарактеризуйте його.
6. У якій послідовності потрібно виконувати курсову (дипломну) роботу?
7. На які етапи поділяється процес роботи над дослідженням?
8. З чого починається підготовчий етап над курсовою (дипломною) роботою?
9. Що таке об'єкт дослідження?
10. Що таке предмет дослідження?
11. З чим пов'язана мета дослідження?
12. Які складові визначення завдання дослідження ви знаєте?
13. Як потрібно працювати з основними літературними джерелами?
14. Що таке робоча картотека і як її укласти?
15. Охарактеризуйте другий етап роботи над курсовою (дипломною) роботою.
16. Які правила вивчення та конспектування літератури за темою курсової (дипломної) роботи ви знаєте?
17. Як правильно викладати текст курсової (дипломної) роботи?
18. Що є запорукою успіху розкриття теми курсової (дипломної) роботи?
19. Що передбачається виконувати на заключному етапі дослідження над курсовою (дипломною) роботою?
20. Коли і як потрібно писати вступ?
21. Яка головна мета висновків?
22. Які вимоги до укладання списку використаних джерел ви знаєте?
23. Яке значення додатків до курсової (дипломної) роботи?
24. Проаналізуйте порядок літературного оформлення курсової (дипломної) роботи.
25. У якій послідовності має відбуватися самоперевірка виконаної роботи?
26. Якою має бути структура курсової (дипломної) роботи?
27. Назвіть вимоги до технічного оформлення курсової (дипломної) роботи.
28. У чому полягає суть підготовки до захисту курсової (дипломної) роботи?
29. Якою є процедура захисту курсової (дипломної) роботи?
30. Які вимоги висуваються до вступного слова здобувача?
31. Як відбувається процедура оцінювання курсової (дипломної) роботи?
32. Якими є обов'язки наукового керівника курсової (дипломної) роботи?
33. Що зазначається у відгуку наукового керівника?
34. На що звертається увага у рецензії до курсової (дипломної) роботи?
35. Дайте визначення поняттю магістр.
36. Що таке дипломна робота?
37. Розкрийте структуру дипломної роботи.
38. Які вимоги висуваються до дипломної роботи?
39. Якою є процедура підготовки та захисту дипломної роботи?
40. Назвіть типові помилки в написанні та оформленні курсової та дипломної робіт.

Заняття 6: Інформаційна база наукових досліджень

План

1. Роль інформації у наукових дослідженнях та класифікація наукових документів.
2. Структура та призначення наукових документів.
3. Принципи збору інформаційного матеріалу.
4. Аналіз наукової літератури за темою дослідження.
5. Пошук інформації у процесі наукової роботи.
6. Електронний пошук наукової інформації.
7. Правила складання бібліографічного опису для списків літератури і джерел.
8. Правила наведення цитат і бібліографічних посилань у текстах наукових та навчальних робіт.
9. Правила бібліографічного опису окремих видів документів.

Поняття і терміни

Інформація, наукове дослідження, звітна документація, науковий документ, первинні і вторинні наукові документи, депоновані рукописи, препринти, інформаційні видання, бібліографічні видання, сигнальна інформація, реферативні журнали, експрес-інформація, огляди, друковані картки, каталоги, картотеки, бібліографічні покажчики, ретроспективна бібліографія, довідкова література, релевантна інформація, нова інформація, реферат, анотація, теза, резюме, рецензія, аналіз наукової літератури, термінологія, науковий факт, цитати, огляд літератури.

Практичні завдання

1. Використовуючи лекційний матеріал, опрацювати додаткову літературу й засвоїти основні положення цієї теми.
2. Уміти розрізняти та працювати з первинними і вторинними науковими документами.
3. Скласти робочу картотеку з теми власного магістерського дослідження.
4. Засвоїти правила складання бібліографії.

Індивідуальні науково-дослідні завдання (ІНДЗ)

1. Суть і види науково-технічної інформації.
2. Методи пошуку і збору наукової інформації.
3. Аналіз та інтерпретація інформації.
4. Організація роботи з науковою літературою.
5. Форми обміну науковою інформацією.

Питання для перевірки засвоєних знань

1. Що таке інформація та яка її роль у наукових дослідженнях?
2. Охарактеризуйте зв'язок дослідницької та інформаційної діяльності.
3. Як визначається якість інформації?
4. Що є цілями науково-інформаційної діяльності?
5. Які види інформації ви знаєте?
6. Назвіть джерела наукових досліджень.

7. Розкрийте сутність наукового документа та форми існування науки.
8. Які є види первинних наукових документів, що публікуються?
9. Які є види первинних наукових документів, що не публікуються?
10. Які методи можна використати для збору первинної інформації?
11. Назвіть наукові документи, які належать до складу вторинних.
12. Чим інформаційні видання відрізняються від бібліографічних?
13. Охарактеризуйте видання, що входять до складу бібліографічних.
14. Що таке ретроспективна бібліографія?
15. Охарактеризуйте сигнальну, релевантну, бібліографічну та нову інформацію, що міститься у науковому документі.
16. Якими принципами слід керуватись під час збору матеріалів для наукового дослідження?
17. Розкрийте логічну послідовність вивчення літературних джерел та збору матеріалів.
18. Які правила складання бібліографії ви знаєте?
19. Що забезпечує якість наукового дослідження?
20. Які функції у дисертаційному дослідженні виконує аналіз наукової літератури?
21. Охарактеризуйте етап попереднього вивчення літератури.
22. Обґрунтуйте методику читання наукової літератури.
23. Етапи вивчення наукових публікацій.
24. Як зробити понятійний апарат дослідження науково обґрунтованим?
25. Що таке науковий факт?
26. Якими властивостями характеризуються наукові факти?
27. Яких правил слід дотримуватися при цитуванні джерел?
28. Доведіть, що одним із основних результатів аналізу наукової літератури є огляд літератури з теми дослідження.
29. Які основні завдання огляду літератури ви знаєте?

Заняття 7: Оприлюднення результатів наукових досліджень

План

1. Наукова публікація: поняття, функції, основні види.
2. Наукова монографія: види та композиційна структура.
3. Наукова стаття: вимоги до написання.
4. Тези наукової доповіді (повідомлення).
5. Методичні прийоми викладу наукового матеріалу.
6. Техніка написання тексту.
7. Реферат: визначення, види, структура.
8. Доповідь (повідомлення): методи написання та специфіка.
9. Правила оформлення публікацій.
10. Використання програми Microsoft Word для оформлення наукових робіт.

Поняття і терміни

Наукова публікація, наукове видання, автореферат дисертації, препринт, збірник наукових праць, брошура, книга, науковий журнал, авторський аркуш,

обліково-видавничий аркуш, друкований аркуш, наукова монографія, наукова стаття, тези наукової доповіді, рукопис, науковий реферат, доповідь, повідомлення.

Практичні завдання

1. Використовуючи лекційний матеріал, опрацювати додаткову літературу, засвоїти основні положення даної теми.
2. Кожному здобувачеві підготувати науковий реферат із конкретної теми в процесі вивчення обов'язкових та вибіркових дисциплін.
3. Написати наукову статтю, яка б висвітлювала окреме конкретне питання за темою свого магістерського дослідження та опублікувати її у збірнику наукових праць.

Індивідуальні науково-дослідні завдання (ІНДЗ)

1. Вимоги МОН України щодо написання та оформлення дисертацій.
2. Правила написання інформативного реферату.
3. Коректурні знаки в літературній правці.

Питання для перевірки засвоєних знань

1. Де узагальнюються результати наукової діяльності?
2. Що таке публікація?
3. Проаналізуйте основні функції публікацій.
4. Яке видання вважається науковим?
5. Назвіть групи наукових видань.
6. Що таке вихідні відомості і які їх елементи?
7. Що називають вихідними даними?
8. Де розміщують і що зазначають у випускних даних?
9. Дайте визначення поняттю науковий журнал і назвіть його типи.
10. Яким вимогам МОН України мають відповідати наукові фахові журнали?
11. Якою є обов'язкова кількість публікацій для здобувачів наукового ступеня доктора наук?
12. Якою є мінімальна кількість та обсяг публікацій основного змісту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук?
13. Чим відрізняється автореферат дисертації від друкованих праць здобувача?
14. Які основні одиниці обчислення наукової інформації ви знаєте? Охарактеризуйте їх.
15. Що таке монографія і які її види ви знаєте?
16. Які вимоги висувають до наукової монографії?
17. Назвіть відмінності між дисертацією та монографією.
18. Охарактеризуйте основні елементи композиційної структури наукової монографії.
19. Що таке наукова стаття?
20. Які структурні елементи виділяють у науковій статті?
21. Дотримання яких правил вимагає жанр наукової статті?
22. Що таке тези і тези наукової доповіді?
23. Назвіть обсяг та визначте структуру тез наукової доповіді.

24. Яких правил слід дотримуватись при підготовці тез доповіді?
25. Які варіанти підготовки публікацій використовують дослідники?
26. Проаналізуйте методичні прийоми викладу наукового матеріалу.
27. Обґрунтуйте основні етапи процесу написання наукової праці.
28. Якими є загальні вимоги передачі підготовленого рукопису у видавництво?
29. Що таке реферат і які його види ви знаєте?
30. Якою є структура реферату?
31. Якою має бути рецензія на реферат?
32. Що таке доповідь і які її види ви знаєте?
33. Проаналізуйте методи написання доповіді.

5. ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ

Консультації щодо вибору теми дипломної роботи та складання списку літературних джерел.

Написання короткого наукового обґрунтування обраної теми дослідження та складання плану дипломної роботи.

Написання вступу та висновків своєї дипломної роботи.

Працюючи над магістерським дослідженням, правильно визначити його методологічну основу.

Засвоєння та застосування в тексті наукової праці логічних законів і правил. Засвоєння правил успішного ділового спілкування.

Засвоєння вимог до літературного і технічного оформлення дипломної роботи.

Ознайомлення з новими вимогами держстандарту щодо оформлення бібліографічних описів та списку використаних джерел.

Підготовка до друку наукової статті по темі дипломної роботи як апробація наукового дослідження.

Підготовка публікацій, рефератів, наукових доповідей (повідомлень).

Консультації з підготовки семінарських занять та оформлення їх матеріалів.

Екскурсія до бібліотеки. Ознайомлення із систематизацією першоджерел наукової інформації та специфічного їх використання. Започаткування складання бібліографії.

Складання робочої картотеки за темою власного магістерського дослідження.

Ведення власного архіву та укладання особистої бібліотеки.

Ознайомлення із сучасними проблемами наукового дослідження трансформації політичних процесів. Нові форми і види політичної діяльності.

Активна участь у роботі наукових гуртків, творчих секцій, предметних олімпіадах, конкурсах, наукових конференціях, написанні статей, тез, доповідей.

Індивідуальне науково-дослідне завдання (далі ІНДЗ) необхідне для систематизації, закріплення і розширення теоретичних і практичних знань з

дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень». ІНДЗ дозволяє здобувачам опанувати навички, необхідні для вирішення конкретних практичних завдань, розвитку навичок самостійної роботи й оволодіння методикою ведення наукових досліджень, пов'язаних з темою ІНДЗ.

ІНДЗ здобувачі виконують самостійно протягом вивчення дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень» з проведенням викладачем консультацій відповідно до графіка навчального процесу.

ІНДЗ – це завершена теоретична або практична робота в межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь і навичок, отриманих у процесі лекційних, семінарських та практичних занять, охоплює декілька тем або зміст навчального курсу в цілому.

Структура ІНДЗ: вступ – зазначається тема, мета і завдання роботи й основні її положення; теоретичне обґрунтування – виклад базових теоретичних положень, законів, принципів, алгоритмів тощо, на основі яких виконується завдання; методи (при виконанні практичних, розрахункових робіт) – вказуються і коротко характеризуються методи роботи; основні результати роботи та їх обговорення – подаються статистичні або якісні результати роботи, схеми, малюнки, моделі, описи, систематизована реферативна інформація та її аналіз тощо; висновки; – список використаних джерел.

Загальний обсяг роботи не повинен перевищувати 20 сторінок.

Перелік основних тем

1. Зв'язок і відмінності буденного і наукового пізнання.
2. Методи наукового пізнання.
3. Критерії і норми наукового пізнання.
4. Моделі аналізу наукового відкриття і дослідження.
5. Методологія наукового пошуку і обґрунтування його результатів.
6. Наукова проблема.
7. Гіпотеза як форма наукового пізнання, її ймовірнісний характер.
8. Суть гіпотетико-дедуктивного методу.
9. Метод математичної гіпотези як різновид гіпотетико-дедуктивного методу.
10. Абдукція і пояснювальні гіпотези.
11. Загальна характеристика і визначення наукової теорії.
12. Класифікація наукових теорій.
13. Методологічні і евристичні принципи побудови теорій.
14. Методи і моделі наукового пояснення.
15. Методи і функції розуміння.
16. Методи передбачення, пророцтва і прогнозування.
17. Методи дослідження економічного життя.
18. Методи соціального дослідження.
19. Гуманітарні методи дослідження.
20. Характерні особливості системного методу дослідження.
21. Побудова і структура системи.
22. Класифікація систем.

23. Самоорганізація і еволюція систем.
24. Методи і перспективи системного дослідження.
25. Системний метод і сучасне наукове світобачення.
26. Класифікація досліджень.
27. Етапи дослідження.
28. Розробка програми та плану дослідження.
29. Постановка цілі та завдань дослідження.
30. Вибір предмету і об'єкта дослідження.
31. Логічний аналіз основних понять.
32. Формулювання і обґрунтування дослідження.
33. Наукова ідея.
34. Принципи, закони, категорії.
35. Емпіричне, теоретичне, логічне пізнання.
36. Поняття про науку та наукове дослідження.
37. Теорія, функції наукової теорії.
38. Методологія економічного і соціального оцінювання фундаментальних досліджень.
39. Методологія оцінки ефективності НДДКР.
40. Аналіз і використання результатів дослідження.
41. Методи збору економічної інформації (метод спостереження, метод експерименту).
42. Економічна інформація (первинна і вторинна).
43. Методи збору економічної інформації (метод аналізу документів, експертної оцінки).
44. Методи збору економічної інформації (метод опитування).
45. Менеджмент і маркетинг наукових розробок.

Індивідуально-консультативна робота

Індивідуально-консультативна робота здійснюється за графіком індивідуально-консультативної роботи у формі: індивідуальних завдань, перевірки та захисту завдань, що винесені на поточний контроль тощо.

Індивідуально-консультативна робота за теоретичною частиною дисципліни проводиться у вигляді:

1. Індивідуальних консультацій – запитання-відповідь стосовно проблемних питань теоретичного матеріалу дисципліни;

2. Групових консультацій – розгляд типових прикладів, практики впровадження та використання нових методів та методик у виробничу практику.

Індивідуально-консультативна робота за практичною частиною дисципліни проводиться у вигляді:

1. Індивідуальних консультацій – завдань, стосовно яких виникли запитання;

2. Групових консультацій – розгляд практичних ситуацій, рольових ігор, які потребують колективного обговорення.

Індивідуально-консультативна робота для комплексної оцінки засвоєння програмного матеріалу проводиться у вигляді:

1. Індивідуального захисту самостійних та індивідуальних завдань;
2. Підготовка рефератів для виступу на науковому семінарі;
3. Підготовка рефератів для виступу на науковій конференції.

6. САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ

Крім аудиторних занять, навчальна програма з навчальної дисципліни передбачає самостійну роботу здобувачів, яка має на меті формування пізнавальної активності здобувачів, засвоєння ними основних умінь та навичок роботи з навчальними матеріалами, поглиблення та розширення вже набутих знань, підвищення рівня організованості здобувачів тощо.

У процесі самостійної роботи здобувачі мають оволодіти вміннями та навичками:

- ✓ організації самостійної навчальної діяльності;
- ✓ самостійної роботи в бібліотеці з каталогами;
- ✓ роботи з навчальною, навчально-методичною, науковою, науково-популярною літературою;
- ✓ конспектування літературних джерел;
- ✓ роботи з довідковою літературою;
- ✓ опрацювання статистичної інформації.

Кожний здобувач повинен уміти раціонально організовувати свою навчальну самостійну діяльність. Важливим є уміння скласти план своєї роботи, чітко визначити її послідовність. Необхідно, щоб план самостійного навчання був реальним і його виконання приводило до плідних наслідків у навчальному процесі.

Для успішної самостійної роботи значну частину часу здобувач виділяє для роботи в бібліотеці. Треба розуміти суть складання алфавітного й тематичного каталогів, уміти швидко знаходити в них необхідну літературу, знати особливості бібліографічного шифрування. Для плідної роботи з літературними джерелами здобувачеві корисно скласти свою власну бібліографію, заповнюючи бібліографічні картки на необхідні для нього книги, брошури або статті. Для роботи у провідних бібліотеках здобувачеві треба знати їх структуру, спеціалізацію окремих підрозділів, уміти користуватися різноманітними каталогами, правильно заповнювати бланки вимоги на літературу тощо.

Відібрана для самостійного опрацювання література може бути різною як за обсягом наукових даних, так і за характером їхнього викладу. Потрібно відібрати необхідний для опрацювання матеріал (розділи, підрозділи тощо), а також розсортувати його за важливістю (що для детального вивчення, а що для ознайомчого читання). Процес читання має відбуватися повільно, вдумливо, до незрозумілих питань слід обов'язково повертатися, наводити додаткові довідки, щоб зрозуміти суть думки автора. Знання незнайомих

термінів слід одразу ж з'ясовувати за тлумачними словниками, енциклопедіями або спеціалізованими довідниками. У процесі роботи з літературою корисно робити виписки найважливіших думок, формулювань, окремих висловів на аркушах паперу із зазначенням автора, джерела, сторінок і абзаців. Для кращого засвоєння матеріалу, розвитку творчого мислення основний зміст прочитаного доцільно формулювати у вигляді тез.

Конспект є стислим викладом основної сутності опрацьованого літературного матеріалу. Конспект має бути стислим, змістовним і записаним своїми словами і формулюваннями. Класичні визначення, оригінальні думки, вислови слід записувати до конспекту повністю з посиланням на автора, джерело і сторінку. У процесі конспектування важливо витримувати логічний зв'язок між окремими складовими тексту. У тексті конспекту корисно підкреслювати найважливіші теоретичні положення, визначення, висновки і робити помітки на полях. Систематичне конспектування опрацьованого матеріалу дисциплінує розум, відпрацьовує вміння формулювати свої думки в короткій змістовній формі, сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу.

Для цілісного уявлення про навчальну дисципліну здобувачеві необхідно користуватися довідковою літературою: енциклопедіями, енциклопедичними словниками, галузевими довідниками тощо.

Майбутній фахівець повинен достатньо вправно користуватися персональним комп'ютером. Робота з матеріалами "Інтернету" надає можливість отримувати найновішу інформацію з різних сфер життя нашої держави.

Вивчення курсу супроводжується складанням схем, графіків, таблиць та їхнім подальшим аналізом. Схеми, які складаються студентами, повинні бути наочними, змістовними, логічно обґрунтованими. Великий обсяг цифрової економічної, суспільної чи політичної інформації доцільно зводити в таблиці, це впорядковує дані, робить їх зручнішими для сприйняття.

7. СЕМЕСТРОВІ КОНТРОЛЬНІ РОБОТИ

Контрольна робота № 1 (теми 1–2)

Варіант № 1

1. Етапи становлення і розвитку науки.
2. Структурні елементи науки та їх характеристика.
3. Наукова комунікація: суть, елементи.
4. Розділи наукознавства та їх характеристика.

Варіант № 2

1. Поняття, цілі і функції науки.
2. Класифікація наук: мета і значення.
3. Науково-дослідницька діяльність здобувачів.
4. Здобувачі наукового ступеня як одна з форм підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів.

Варіант № 3

1. Структурні елементи науки та їх характеристика.
2. Підготовка та атестація наукових і науково-педагогічних кадрів.
3. Особливості розвитку науки ХХІ ст.
4. Знання: визначення і типи.

Варіант № 4

1. Наука античності і середньовіччя.
2. Наукова комунікація: суть, типи.
3. Наукова діяльність: визначення і види.
4. Наука: зміст, мета, ознаки.

Варіант № 5

1. Аспірантура як одна з основних форм планомірної підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів.
2. Об'єкт і предмет наукового дослідження.
3. Особливості розвитку науки ХІХ ст.
4. Суб'єкти наукової діяльності.

*Контрольна робота № 2 (теми 3–4)*Варіант № 1

1. Основні якості, що відповідають статусу науковця.
2. Загальні принципи наукової праці та їх характеристика.
3. Методологія дослідження: поняття, функції і структура.
4. Застосування логічних законів і правил.

Варіант № 2

1. Елементи самоорганізації наукової праці.
2. Робоче місце науковця.
3. Філософська, або фундаментальна, методологія.
4. Класифікація методів.

Варіант № 3

1. Особливості розумової діяльності.
2. Робочий день науковця.
3. Загальнонаукові методи дослідження та їх характеристика.
4. Структура методології.

Варіант № 4

1. Технічні засоби наукової діяльності.
2. Ділове спілкування: види, техніка та ознаки успішного ділового спілкування.
3. Конкретнонаукові та спеціальні методи.
4. Методи емпіричного рівня дослідження.

Варіант № 5

1. Ділове листування: його стиль та етикет.
2. Особистий архів здобувача наукового ступеня.
3. Методи і техніка дослідження.
4. Методи емпіричного і теоретичного рівня дослідження.

Варіант № 6

1. Ділова розмова по телефону: правила її ведення.
2. Основні психологічні риси діяльності вчених.
3. Метод: поняття, його функція та ознаки.
4. Методи теоретичного рівня дослідження.

*Контрольна робота № 3 (теми 5–7)*Варіант № 1

1. Поняття, загальна характеристика і вимоги до курсових та дипломних робіт.
2. Структура і технічне оформлення курсових та дипломних робіт.
3. Принципи збору інформаційного матеріалу.
4. Доповідь: поняття, методи написання та специфіка.

Варіант № 2

1. Алгоритм написання курсової (дипломної) роботи: його значення.
2. Підготовка до захисту і захист курсової та дипломної робіт.
3. Наукова публікація: поняття, функції, основні види.
4. Основні одиниці обчислення наукової інформації.

Варіант № 3

1. Основні етапи підготовки курсових та дипломних робіт.
2. Робоча картотека та послідовність самоперевірки виконаної курсової (дипломної) роботи.
3. Поняття наукової статті та її структурні елементи.
4. Керівництво курсовою і дипломною роботами та їх рецензування.

Варіант № 4

1. Підготовчий етап роботи над курсовою та дипломною роботами.
2. Структура та призначення наукових документів.
3. Вимоги до підготовки тез конференції.
4. Мінімальна кількість та обсяг публікацій здобувача наукового ступеня.

Варіант № 5

1. Етапи роботи над змістом курсової та дипломної робіт.
2. Типові помилки в написанні та оформленні курсової та дипломної робіт.
3. Методичні прийоми викладу наукового матеріалу.
4. Науковий журнал: поняття, значення та вимоги до нього.

Варіант № 6

1. Роль інформації у наукових дослідженнях та класифікація наукових документів.
2. Дипломна робота: поняття та її підготовка.
3. Техніка написання наукового тексту.
4. Реферат: поняття, види, структура, обсяг.

Варіант № 7

1. Заключний етап роботи над курсовою та дипломною роботами.
2. Типові помилки при підготовці публікацій і доповідей.
3. Монографія: види та вимоги до її написання.
4. Аналіз наукової літератури за темою дослідження.

8. КОМПЛЕКСНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА

Під час підготовки до написання контрольної роботи здобувачі повинні повторити той обсяг матеріалу, який виноситься на дану контрольну роботу. Адже контрольна робота – це підсумок вивчення здобувачами певного матеріалу, це форма перевірки знань.

Контрольна робота містить питання у декількох варіантах, де подані переважно три теоретичних і одне практичне завдання.

При оцінюванні контрольної роботи враховується якість роботи, її науковий рівень, ступінь самостійності та логічності у викладенні матеріалу.

Оцінка «відмінно» ставиться, коли здобувач виявив глибокі знання матеріалу, самостійно проаналізував певні факти, висловлювання, продемонстрував елементи наукової творчості, чітко, логічно і грамотно подав відповіді.

Оцінку «добре» отримують роботи, в яких правильно висвітлені всі відповіді на питання і які виконані на належному теоретичному рівні.

Оцінку «задовільно» мають ті роботи, в яких здобувач правильно відповів на більшість питань, але не виявив вміння логічно викладати матеріал; де містяться окремі помилкові положення.

Оцінка «незадовільно» ставиться тоді, коли здобувач не відповів на жодне питання, тобто не володіє матеріалом. У такому випадку здобувач зобов'язаний підготуватися і повторно написати контрольну роботу.

Варіант № 1

1. Етапи становлення і розвитку науки.
2. Аспірантура. Докторантура. Здобувачі наукового ступеня.
3. Загальнонаукова та конкретнонаукова методологія.
4. Монографія: види та вимоги до її написання.

Варіант № 2

1. Наукове пізнання, знання та дослідження.
2. Методика підготовки та оформлення публікації.
3. Інформаційна база наукових досліджень.
4. Дипломна робота як кваліфікаційне дослідження.

Варіант № 3

1. Поняття, цілі і функції науки.
2. Тези наукової доповіді (повідомлення): поняття та вимоги до підготовки.
3. Фундаментальна, або філософська, методологія.
4. Підготовка до захисту та захист курсової (дипломної) роботи.

Варіант № 4

1. Інформація та її роль у наукових дослідженнях.
2. Підготовка та атестація наукових і науково-педагогічних кадрів.
3. Організація творчої діяльності.
4. Керівництво курсовою (дипломною) роботою та її рецензування.

Варіант № 5

1. Наукознавство та класифікація наук.
2. Психологія наукової творчості.
3. Застосування логічних законів і правил.
4. Заключний етап роботи над курсовою (дипломною) роботою.

Варіант № 6

1. Ділове спілкування: види, техніка та ознаки успішного ділового спілкування.
2. Методи і техніка дослідження.
3. Послідовність виконання курсової (дипломної) роботи.
4. Наукова стаття: поняття та структурні елементи.

Варіант № 7

1. Підготовчий етап роботи над курсовою (дипломною) роботою.
2. Науково-дослідницька діяльність здобувачів.
3. Доповідь: види, методи написання та специфіка.
4. Аналіз наукової літератури за темою дослідження.

Варіант № 8

1. Робота над текстом курсової (дипломної) роботи.
2. Реферат: визначення, види і структура.
3. Структура та призначення наукових документів.
4. Наукова комунікація. Наукова школа.

Варіант № 9

1. Техніка написання наукового тексту.
2. Особистий архів (бібліотека) здобувача.
3. Курсова (дипломна) робота: загальна характеристика.
4. Принципи збору інформаційного матеріалу.

Варіант № 10

1. Наукова публікація: поняття, функції, основні види.
2. Структурні елементи науки та їх характеристика.
3. Класифікація наукових документів: первинні і вторинні.
4. Методологія дослідження: поняття, функції і структура.

9. ПИТАННЯ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

1. Наука як система знань.
2. Етапи становлення і розвитку науки.
3. Наукове пізнання, знання та дослідження.
4. Поняття, цілі і функції науки.
5. Структурні елементи науки та їх характеристика.
6. Наукознавство: суть, його розділи та завдання.
7. Класифікація наук.
8. Наука як сфера людської діяльності.
9. Наукова комунікація: суть, основні елементи та її роль для розвитку науки.
10. Класифікація наукової комунікації.
11. Наукова школа: ознаки та функції.

12. Науково-дослідницька діяльність студентів: структура, зміст і форми.
13. Підготовка та атестація наукових і науково-педагогічних кадрів.
14. Аспірантура як одна з основних форм планомірної підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів.
15. Докторантура як вищий ступінь єдиної системи освіти.
16. Здобувачі наукового ступеня як одна з форм підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів.
17. Порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань.
18. Психологія і технологія наукової творчості.
19. Організація творчої діяльності.
20. Основні якості, що відповідають статусу науковця.
21. Виховання творчих здібностей.
22. Основні психологічні риси діяльності вчених.
23. Психологія наукової творчості.
24. Особливості розумової діяльності.
25. Робочий день науковця та правила його організації.
26. Робоче місце науковця.
27. Оргтехніка, технічні засоби наукової діяльності.
28. Ділове спілкування: види, техніка та ознаки успішного спілкування.
29. Ділове листування: його стиль та етикет.
30. Ділова розмова по телефону: правила її ведення.
31. Особистий архів (бібліотека) здобувача.
32. Методологія та методи наукового дослідження.
33. Методологія дослідження: поняття, функції і структура.
34. Філософська, або фундаментальна, методологія: її функції та принципи.
35. Загальнонаукові методи дослідження: їх типи і характеристика.
36. Конкретнонаукова методологія як сукупність ідей або методів певної науки.
37. Методи і техніка дослідження.
38. Метод як спосіб пізнання: визначення, функція та ознаки.
39. Класифікація методів пізнання.
40. Методи емпіричного дослідження.
41. Методи, що використовуються як на емпіричному, так і на теоретичному рівнях дослідження.
42. Методи теоретичного рівня дослідження.
43. Застосування логічних законів і правил.
44. Курсова, дипломна роботи як кваліфікаційне дослідження.
45. Поняття, загальна характеристика і вимоги до курсових та дипломних робіт.
46. Алгоритм написання курсової (дипломної) роботи: його значення.
47. Основні етапи підготовки курсових (дипломних) робіт.
48. Підготовчий етап роботи над курсовою (дипломною) роботою.
49. Робота над текстом курсової (дипломної) роботи.
50. Заклучний етап роботи над курсовою (дипломною) роботою.
51. Структура і технічне оформлення курсових (дипломних) робіт.
52. Підготовка до захисту і захист курсової (дипломної) роботи.
53. Керівництво курсовою (дипломною) роботою та її рецензування.

54. Дипломна робота: поняття та її підготовка.
55. Типові помилки в написанні та оформленні курсової та дипломної робіт.
56. Інформаційна база наукових досліджень.
57. Роль інформації у наукових дослідженнях.
58. Структура та призначення наукових документів.
59. Принципи збору інформаційного матеріалу.
60. Аналіз наукової літератури з теми.
61. Методика підготовки та оформлення публікацій, рефератів, доповідей.
62. Наукова публікація: поняття, функції, основні види.
63. Наукова монографія: типи та композиційна структура.
64. Наукова стаття: вимоги до написання.
65. Тези наукової доповіді (повідомлення).
66. Методичні прийоми викладу наукового матеріалу.
67. Техніка написання наукового тексту.
68. Реферат: визначення, види, структура.
69. Доповідь: методи написання та специфіка.
70. Типові помилки при підготовці публікацій і доповідей.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

1. Абстрагування (від лат. відволікати) це:

- а) процес вичленовування якої-небудь ознаки об'єкта, досліджуваної системи, відволікання від інших;
- б) результат уявного відволікання (абстрагування) тих чи інших визначених властивостей від безлічі властивостей досліджуваного конкретного предмета;
- в) методологічна характеристика дослідження;
- г) набір інструктивних дій, що визначає їхню послідовність для одержання даних чи результатів у цілому.

2. Задачі дослідження це:

- а) методологічна характеристика дослідження;
- б) об'єктивно існуючий, повторюваний, стійкий, істотний зв'язок для групи явищ, що визначає процеси становлення та існування систем, що розвиваються;
- в) відношення, при якому зміни якоїсь однієї сторони спричиняють зміни іншої сторони;
- г) правильна відповідь відсутня.

3. Контент-аналіз (з англ.. зміст) це:

- а) формалізований метод аналізу змісту документів за допомогою математичних засобів;
- б) величина (характеристика, фактор), підтримувана на постійному рівні протягом всього експерименту;
- в) група випробуваних, котрих не піддають ніяким експериментальним впливам, тому що вона служить для порівняння під час експерименту;
- г) розділ статистики, задача, якого полягає в тім, щоб установити можливий

зв'язок між двома показниками, отриманими на одній і тій же чи на двох різних вибірках.

4. Концепція це:

- а) система взаємозалежних і виникаючих один з одного поглядів, спосіб розуміння, трактування явищ, процесів; основна ідея якої-небудь теорії, єдиний визначальний задум, основна думка добутку, наукової праці і т.д.;
- б) ознака, по якій класифікуються, визначаються, оцінюються явища, дії чи діяльність (зокрема, при їх формалізації);
- в) складання конспектів літературних джерел різного типу;
- г) короткий письмовий виклад змісту розмови, тексту.

5. Методи дослідження в педагогіці це:

- а) прийоми, процедури і операції емпіричного і теоретичного пізнання і вивчення явищ дійсності, що є знаряддям одержання наукових фактів;
- б) шлях дослідження чи пізнання, теорія, навчання;
- в) розумовий процес, спрямований на обґрунтування якого-небудь положення чи одержання нового висновку з декількох посилок;
- г) теоретичний метод дослідження різних явищ, процесів і станів за допомогою їх реальних (фізичних) чи ідеальних (знакових, математичних) моделей.

6. Науковий пошук це:

- а) особливий вид наукового дослідження, у результаті якого виходять принципово нові результати, що мають значення наукових відкриттів нових закономірностей;
- б) категорія, що позначає те явище чи стан, що викликаний, обумовлено іншим явищем; те, що логічно з необхідністю впливає з чогось іншого, як зі своєї підстави;
- в) величина (характеристика, фактор), керована експериментом;
- г) різновид спостереження.

7. Опитування це:

- а) метод збору емпіричних даних про об'єктивні факти, думки, знання і т.д., заснований на безпосередньому (інтерв'ювання) чи опосередкованому (анкетування) взаємодії дослідника (інтерв'юера) з опитуваним (респондентом);
- б) вид психологічного тесту, призначений для виявлення різних сторін особистості випробуваного за допомогою набору тверджень, з якими респондент погоджується або не погоджується;
- в) сукупність методів і форм представлення інформації (графіки, виміру показників), що дозволяють охарактеризувати вибірки даних;
- г) дослідницький підхід, що припускає відношення до вихованця як до особистості, як до самосвідомого суб'єкта власного розвитку і як до суб'єкта виховного впливу.

8. Первинні документи і видання це:

- а) першоджерела, містять переважно нові, оригінальні ідеї, наукові зведення, нове осмислення відомих фактів, вихідні дані, що підлягають обробці;

- б) явища, процеси, характеристики суб'єктів, що можуть бути представлені у виді величини, що змінюється, і описані математичними засобами;
- в) поняття, відносини яких до базового поняття дослідження наступні: «вищестоящі», «вищестоящі», а також відносини асоціації та ін.;
- г) правильна відповідь відсутня.

9. План наукової праці (з лат. плоский, рівний) це:

- а) порядок, послідовність у викладі наукового добутку, статті і т.д.;
- б) критерій, за допомогою якого характеризується відповідність гіпотези, закону чи теорії фактам, що спостерігаються, чи експериментальним результатам;
- в) пропозиція, що виражає недолік інформації про який-небудь об'єкт, що володіє особливою формою і вимагає відповіді, пояснення;
- г) пробно-пошукове дослідження, що проводиться до початку активного застосування розробленого методичного апарата з метою його доробки, уточнення.

10. Бібліографічний огляд це:

- а) огляд, що містить характеристику джерел інформації, що з'явилися за визначений час чи об'єднаних по якій-небудь іншій загальній ознаці;
- б) бібліографічні зведення (опису) про документи, що згадуються, цитуються у науковій праці чи використовуються яким-небудь іншим способом при його підготовці;
- в) сукупність бібліографічних зведень про те, що цитується, розглядається чи документ, що згадується;
- г) метод одержання інформації на основі словесної (вербальної) комунікації дослідника і респондента, що відповідає на питання, які передбачені програмою дослідження.

11. Аспект (з лат. погляд, вид) це:

- а) кут зору, під яким розглядається об'єкт (явище, поняття) дослідження;
- б) необхідна, істотна, невід'ємна властивість об'єкта;
- в) процес чи зареєстроване яким-небудь методом явище, невласне досліджуваному, що не є метою дослідження;
- г) раціональний спосіб переконання, що спирається на ретельне обґрунтування й оцінку доводів у захист визначеної тези: сукупність аргументів на користь чого-небудь.

12. Анотація (з лат. примітка, позначка) це:

- а) коротка роз'яснювальна чи критична примітка, що впливає за бібліографічним описом якого-небудь твору (на звороті титульного листа, книги, на каталожній картці і т.д.);
- б) процес створення анотації;
- в) думка, істинність якої перевірена і доведена практикою і яка тому може бути приведена в обґрунтування істинності чи хибності іншого положення;
- г) складова частина всякого доказу.

13. Конкретизація (від лат. згущений, ущільнений) це:

- а) один із прийомів, використовуваних у процесі пізнання, за допомогою якого абстрактне поняття включається в різноманіття дійсних властивостей, зв'язків чи відносин;
- б) дослідницький підхід і принцип практики організації навчання і виховання, що розглядає об'єкт дослідження, практику з позиції цілісності і системності;
- в) короткий письмовий виклад змісту розмови, тексту;
- г) складання конспектів літературних джерел різного типу. У науковому дослідженні використовується на етапі аналізу стану досліджуваного питання.

14. Синтез (від лат. складання, з'єднання) це:

- а) метод дослідження: практичне уявне з'єднання частин властивостей (сторін) досліджуваного об'єкта в єдине ціле;
- б) сукупність елементів і їхніх взаємозв'язків, що утворюють деяку, здатну до функціонування цілісність;
- в) розумова діяльність, у процесі якої досліджувані об'єкти організуються у визначену систему на основі обраного принципу;
- г) метод, заснований на принципі системного підходу.

15. Соціометрія (з лат. суспільство, вимірюю) це:

- а) метод соціальної психології (запропонований Дж. Морено), що дозволяє виразити кількісно графічно, структуру міжособистісних відносин у групі, на підставі з числа і характеру взаємних виборів її членів за визначеним соціометричним критерієм.
- б) наочне графічне чи схематичне зображення емоційної сторони міжособистісних відносин у групі; виміри проводяться за допомогою соціометричної техніки;
- в) один з найбільш часто використовуваних статистичних показників, що характеризують центральну тенденцію у вибірці даних. Її обчислюють, розділивши суму всіх значень даних на число цих даних;
- г) правильна відповідь відсутня.

16. Таблиця (з лат. дошка, таблиця) це:

- а) один зі способів представлення даних;
- б) категорія, що позначає єдиний внутрішній визначальний зв'язок для групи явищ, що служить основою їх існування.;
- в) словник мови з повною значеннєвою інформацією; повний систематизований набір термінів у будь-якій області знання;
- г) процес складання тез змісту різних літературних джерел на етапі збору інформації з досліджуваної проблематики.

17. Теоретична значимість дослідження це:

- а) методологічна характеристика дослідження: значення отриманих результатів для науки;
- б) являє собою деякий чіткий фіксований зв'язок елементів, припускає визначену структуру, що відбиває внутрішні, істотні відносини реальності;

- в) вища форма наукового мислення, система понять, категорій, законів, що відбивають істотні властивості, зв'язки і відносини предметів дійсності;
- г) всі відповіді вірні.

18. Узагальнення – це:

- а) логічний процес переходу від одиничного до загального, від менш загального до більш загального, а також результат цього процесу: узагальнене поняття, судження, закон науки, теорія;
- б) розумова операція, що полягає в одержанні нового висновку з декількох суджень;
- в) функція організованих систем, що забезпечує збереження їх структури, підтримку режиму діяльності, реалізацію програми і мети діяльності;
- г) середовище, у якій перебувають і без яких не можуть існувати предмети, явища; те, від чого залежить інше.

19. Актуальність дослідження (від лат. *actualis* - діяльний, дійсний, важливий, істотний для дійсного часу) – це:

- а) методологічна характеристика дослідження, тобто обґрунтування актуальності припускає відповідь на питання: чому дану проблему потрібно в даний час вивчати;
- б) набір інструктивних дій, що визначає їхню послідовність для одержання даних чи результатів у цілому;
- в) метод дослідження, уявне чи практичне розкладання досліджуваного предмета чи явища на характерні для нього складові елементи, виділення в ньому окремих сторін, вивчення кожного елемента чи сторони явища окремо як частини одного цілого;
- г) теоретичний метод дослідження, сукупність гносеологічних операцій з науковими поняттями, у яких відбиваються явища, що виступають предметом дослідження.

20. Анкета (від фр. *enquete* - буквально: розслідування) – це:

- а) зв'язана єдиним дослідницьким задумом система питань; опитувальний лист, самостійно заповнюваний опитуваним за зазначеними у ньому правилами;
- б) метод одержання інформації, заснований на опитуванні людей для одержання зведень про фактичний стан речей (наприклад, думок різних груп учнів і вчителів про різні сторони навчально-виховного процесу, методів навчання);
- в) раціональний спосіб переконання, що спирається на ретельне обґрунтування й оцінку доводів на захист визначеної тези; сукупність аргументів на користь чого-небудь;
- г) особлива знакова система, що включає термінологічне кліше і вираз, характерні для мови науки, структурні схеми побудови визначених наукових жанрів, системи формул, умовних позначок і т.д.

21. Вивчення документів (від лат *documentum* - доказ, свідчення)

це:

- а) метод одержання первинної інформації на ранніх стадіях дослідження для попереднього знайомства з об'єктом;
- б) процедура, за допомогою якої об'єкти дослідження, розглянуті як носії визначених відносин між ними, відображаються в деякій математичній системі з відповідними відносинами між елементами цієї системи;
- в) властивість інформації, що встановлює ступінь відповідності істині;
- г) вид спостереження, при якому спостерігач включений у групу, а її члени не знають, що служать об'єктом спостереження.

22. Висновки це:

- а) стиснутий узагальнений виклад самих істотних, з погляду автора, результату, отриманих у результаті дослідження;
- б) частина всієї досліджуваної (генеральної) сукупності, що виступає як безпосередній об'єкт вивчення за розробленою методикою чи програмою добору;
- в) метод дослідження, спрямований на аналіз вже існуючих (раніше добутих в інших дослідженнях) даних відповідно до нових задач;
- г) етап дослідження; який припускає використання операцій порівняння, узагальнення та ін.

23. Глосарій (від лат. *glossarium* – словник перекладів чи тлумачень слів і виразів) – це:

- а) тлумачний словник термінів чи виразів до якого-небудь тексту;
- б) структурно-композиційна одиниця тексту, розділу книги, статті. У більшості випадків має тематичний заголовок, який передує родовому найменуванню "глава" і її номер;
- в) один із засобів графічного представлення кількісних даних;
- г) розташована на площині геометрична конструкція, система крапок, деякі з яких з'єднані відрізками; одна з найпростіших моделей взаємодіючих систем.

24. Гіпотеза дослідження (від грец. *hypothesis* – підстава, припущення) це:

- а) методологічна характеристика дослідження, наукове припущення, висунуте для пояснення якого-небудь явища і потребує перевірки на досвіді і теоретичному обґрунтуванні для того, щоб стати достовірним науковим знанням;
- б) один із засобів графічного представлення кількісних даних;
- в) розташована на площині геометрична конструкція, система крапок, деякі з яких з'єднані відрізками; одна з найпростіших моделей взаємодіючих систем;
- г) структурно-композиційна одиниця тексту, розділу книги, статті.

25. Дедукція (від лат. *deductio* - виведення) це:

- а) вид умовиводу і метод пізнання; перехід від загальних суджень до частки, від деяких пропозицій-посилок до їх наслідків; застосування встановленого

загального положення до частки;

б) логічне міркування, у процесі якого з аргументів (доводів) виводиться істинність чи хибність тези. Демонстрація є третьою складовою частиною будь-якого доказу;

в) визначник; те, що обумовлює що-небудь;

г) визначення поняття.

26. Дисертація (від лат. *dissertatio* – міркування, дослідження) – це:

а) кваліфікаційна наукова праця, представлена на здобуття вченого ступеня і захищена привселюдно здобувачем (дисертантом);

б) самостійна письмова кваліфікаційна робота, що представляється студентами під час закінченні університетів та інших навчальних закладів;

в) обговорення якого-небудь проблемного питання на зборах, у публікаціях, бесіді; суперечка;

г) один з показників розкиду даних у статистиці; міра відхилення від середнього.

27. Доказ – це:

а) логічна дія, у процесі якої істинність якої-небудь думки встановлюється за допомогою інших думок;

б) частина наукової праці, що містить додатковий матеріал, що не є істотним для розуміння проблеми, однак корисний із практичної точки зору, що розкриває технологію дослідження;

в) вихідний принцип, позиція і спрямованість, орієнтація дослідження;

г) різновид джерел інформації про практичну економічну діяльність і результати цієї діяльності.

28. Закономірність – це:

а) об'єктивно існуючий, повторюваний, стійкий, істотний зв'язок для групи явищ, що визначає процеси становлення та існування систем, що розвиваються;

б) методологічна характеристика дослідження;

в) відносини, при яких зміни якоїсь однієї сторони спричиняють зміни іншої сторони;

г) результат пронесу пізнання дійсності, адекватне її відображення у свідомості людини у вигляді представлень, понять, суджень, умовиводів, теорій.

29. Індивідуальна (первинна) інформація – це:

а) інформація про ознаки окремих об'єктів, що є одиницями досліджуваної сукупності;

б) процес порівняння об'єкта з одним з відомих об'єктів, встановлення збігу чого-небудь з чим-небудь;

в) розділ статистики, що розглядає індукцію, тобто поширення на великі групи об'єктів (популяції) висновків, зроблених під час вивчення менших груп (вибірок);

г) вид умовиводу і метод дослідження.

30. Інструментарій дослідження (від лат. *instrumentum* - знаряддя для роботи) – це:

- а) сукупність методичних і технічних прийомів і операцій, що виступає у формі різноманітних документів (робочих матеріалів) і спрямована на одержання з її допомогою інформації;
- б) емпіричний метод дослідження, збір первинної інформації шляхом інтерв'ю;
- в) тлумачення, роз'яснення змісту явища чи тексту знакової структури, що сприяє їх розумінню;
- г) сукупність відомостей, необхідних для активного впливу на керовану систему з метою її оптимізації.

31. Категорія (від грец. *kategoria*) – це:

- а) кордонно широке поняття, у якому відображені найбільш загальні та істотні властивості, ознаки, зв'язки і відносини предметів, явищ об'єктивного світу;
- б) нестрогий експеримент, застосовуваний в економічних дослідженнях у зв'язку з тим, що в них важко витримати вимогу випадковості добору експериментальних об'єктів;
- в) область науки, що поєднує методи кількісної оцінки якісних даних;
- г) кількісний вираз, опис якісних ознак об'єктів, явищ за допомогою показників та індикаторів з метою їх формалізації шляхом спеціальних кванторів.

32. Ключове слово – це:

- а) слово чи словосполучення, найбільш повно і специфічно характеризує зміст наукового документу (тексту) чи його частини;
- б) термін, що узагальнює поняття "елемент", "підсистема", "підструктура" і їхнього зв'язку;
- в) короткий письмовий виклад змісту розмови, тексту;
- г) формалізований метод аналізу змісту документів за допомогою математичних засобів.

33. Кореляція (від лат. *correlatio* - співвідношення, відповідність) – це:

- а) зв'язок між двома перемінними;
- б) система взаємозалежних поглядів, які впливають один з одного, спосіб розуміння, трактування явищ, процесів;
- в) ознака, за якою класифікуються, визначаються, оцінюються явища, дії чи діяльність (зокрема, при їх формалізації);
- г) помилки в підставах доказу.

34. Методика (грец. *methodike*) – це:

- а) сукупність приватних прийомів, засобів, процедур, що дозволяють застосовувати той чи інший метод до даної специфічної предметної області;
- б) непараметричний метод, що використовується для перевірки гіпотез про вірогідність різниці середніх при аналізі кількісних даних у популяціях з нормальним розподілом;
- в) міркування дослідника про застосовані ним способи наукового пізнання;

г) всі відповіді вірні.

35. Моніторинг (англ. monitoring від лат. monitor – застережливий) – це:

- а) безупинне, тривале спостереження за станом середовища (явищ, процесів і т.д.); зіставлення результатів постійних спостережень для одержання обґрунтованих представлень про їх (явищ, процесів) дійсне положення, тенденції їх розвитку;
- б) наукова праця, що заглиблено розробляє одну тему, обмежене коло питань;
- в) сфера дослідницької діяльності, спрямована на виробництво нових знань про природу, суспільство і мислення і, що включає в себе всі умови і моменти цього виробництва;
- г) система методологічних категорій, що виступають як характеристики дослідження.

11. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основна

1. Афанасьєв А.О. Основи наукових досліджень : навч. посібник / А.О. Афанасьєв, Є.В. Кузькін. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2005. – 96 с.
2. Грабченко А.І. Методи наукових досліджень : навч. посібник / А.І. Грабченко, В.О. Федорович, Я.М. Гаращенко. – Х. : НТУ «ХП», 2009. – 142 с.
3. Дороніна М.С. Технологія соціально-економічних наукових досліджень (схеми і приклади) : навч. посібник / М.С. Дороніна. – ВД «ІНЖЕК», 2007. – 120 с.
4. Жоль К.К. Методы научного познания и логика (для юристов) : учеб. пособие / К.К. Жоль. – К. : Атика, 2001. – 288 с.
5. Конверський А.Є. Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посібник / за ред. А.Є. Конверського. – К. : Центр навч. л-ри, 2010. – 352 с.
6. Корягін М.В. Основи наукових досліджень: навч. посібник / М.В. Корягін, М.Ю. Чік. – К. : Алерта, 2014. – 622 с.
7. Краснобокий Ю.М. Словник-довідник науковця-початківця / Ю.М. Краснобокий. – К. : Наук. світ, 2000. – 83 с.
8. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посібник / О.В. Крушельницька. – К.: Кондор, 2006. – 192 с.
9. Мокін Б.І. Методологія та організація наукових досліджень : навчальний посібник / Б.І. Мокін, О.Б. Мокін. – Вінниця : ВНТУ, 2014. – 180 с.
10. Основи методології та організації наукових досліджень: навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. – К.: Центр навч. л-ри, 2010. – 352 с.
11. Оспіщев В.І. Технологія наукових досліджень в економіці: навч. посібник / В.І. Оспіщев, В.В. Кривошей – К. : Знання, 2013. – 255 с.

12. Палеха Ю.І. Основи науково-дослідної роботи : навч. посібник / Ю.І. Палеха, Н.О. Леміш. – К. : Вид-во «Ліра-К», 2013. – 336 с.
13. Тихомиров А.Д. Юридическая компаративистика: философские, теоретические и методологические проблемы : монография / А.Д. Тихомиров. – К. : Знання, 2005. – 384 с.
14. Циппеліус Р. Юридична методологія / Р. Циппеліус; [переклад, адаптація, приклади з права України і список термінів Р. Корнута]. – К. : Реферат, 2004. – 176 с.
15. Шейко В.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник / В.М. Шейко, Н. М. Кушнарєнко. – 7-ме вид., переробл. і доп. – К. : Знання, 2010. – 295 с.

Додаткова

1. Баскаков А.Я. Методология научного исследования : учеб. пособие / А.Я. Баскаков, Н.В. Туленков. – К. : МАУП, 2004. – 216 с.
2. Білуха М.Т. Основи наукових досліджень : [підручник] – К. : Вища шк., 2001. – 271 с.
3. Білуха М.Т. Методологія наукових досліджень / М.Т. Білуха. – К. : АБУ, 2002. – 480 с.
4. Демківський А.В. Основи методології наукових досліджень: навч. посібник / А.В. Демківський, П.І. Безус. – К. : Акад. муніцип. упр., 2012. – 276 с.
5. Економічні дослідження (методологія, інструментарій, організація, апробація) : навч. посібник / за ред. А.А. Мазаракі. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т., 2010. – 280 с.
6. Єріна А.М. Методологія наукових досліджень / А.М. Єріна. – К. : Центр навч. л-ри, 2004. – 212 с.
7. Клименюк О.В. Методологія та методи наукового дослідження: навч. посібн. / О.В. Клименюк. – К. : Міленіум, 2005. – 186 с.
8. Краус Н.М. Методологія та організація наукових досліджень : навч.-метод. посібник / Н.М. Краус ; Полт. нац. техн. ун-т ім. Ю. Кондратюка, каф. екон. теорії та регіон. економіки. – Полтава : Оріяна, 2012. – 180 с.
9. Лудченко А.А. Основы научных исследований : учеб. пособие / А. А. Лудченко, Я. А. Лудченко, Т.А. Примака. – К. : Знання, КОО, 2000. – 114 с.
10. Методологія наукових досліджень: навч. посібник / В.П. Волков, М.А. Подригало, О.П. Кравченко та ін. ; Харк. нац. автомоб.-дорож. ун-т та ін. – Луганськ : СЛУ, 2009. – 351 с.
11. Методологические вопросы науковедения : сб. науч. трудов / В.И. Оноприенко, Б.А. Малицкий, Л. В. Рыжко и др.; ред. В.И. Оноприенко; Нац. акад. наук Украины, Центр исслед. науч.-техн. потенциала и истории науки им. Г. М. Доброва. – К. : УкрИНТЭИ, 2001. – 329 с.
12. Пушкар О.І. Основи наукових досліджень : конспект лекцій для студентів спеціальності 7.050109 усіх форм навчання / О.І. Пушкар, О.А. Єрмоленко. – Х. : Вид ХНЕУ, 2005. – 88 с.

13. Романчиков В.І. Основи наукових досліджень : навч. посібник / В. І. Романчиков. – К. : ІЗМН, 1997. – 248 с.
14. Стеченко Д.М. Методологія наукових досліджень : підручник / Д.М. Стеченко, О.С. Чмир. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К. : Знання, 2007.
15. Фареник С. Логіка і методологія наукового дослідження / С. Фареник. – К. : Вид. УАДУ, 2000. – 340 с.
16. Чупріна Н.В. Методологія сучасних наукових досліджень: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Н.В. Чупріна ; Київ. нац. ун-т технологій та дизайну. – К. : КНУТД, 2009. – 246 с.
17. Шейко В. М. Організація та методика науково-дослідної діяльності : підручник / В.М. Шейко, Н.М. Кушнарєнко. – К. : Знання-прес, 2002. – 296 с.
18. Юринець В.Є. Методологія наукових досліджень : навч. посібн. / В.Є. Юринець ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів : ЛНУ, 2011. – 179 с.

Нормативно-правова база

1. Про оприлюднення дисертацій та відгуків офіційних опонентів: Наказ Міністерства освіти і науки України №758 від 14 липня 2015 року.
2. Порядок присудження наукових ступенів (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 656 від 19.08.2015 № 1159 від 30.12.2015): Постанова Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567.
3. Про затвердження Методики розрахунку орієнтовної середньої вартості підготовки одного кваліфікованого робітника, фахівця, аспіранта, докторанта: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 травня 2013 р. № 346.
4. Про призначення офіційних опонентів: Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1/9-211 від 25 березня 2013.
5. Про теми дисертаційних робіт: Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1/9-116 від 14 лютого 2013 р.
6. Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук: Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 17 жовтня 2012 р. № 1112.
7. Про затвердження Порядку формування Переліку наукових фахових видань України: Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 17 жовтня 2012 р. № 1111.
8. Положення про спеціалізовану вчену раду (затверджено Наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України №1059 від 14.09.2011).
9. Про затвердження Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.03.1999 №309.
10. Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), який затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261.

Інформаційні ресурси

1. Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.kiev.ua>; <http://www.nau.kiev.ua>; <http://www.ukrpravo.kiev.com>; <http://www.liga.kiev.ua>.
2. Методологія науки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.inter-pedagogika.ru>.
3. Методологія науки – Fajr [Електронний ресурс]. – Режим доступу : sites.google.com/site/fajrru/Home/scientific.
4. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua>.
5. Національна парламентська бібліотека України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nplu.kiev.ua>.
6. Сообщество профессионалов hr-portal [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.hr-portal.ru>.
7. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://korolenko.kharkov.com>.
8. Центр исследований и статистики науки [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.csrs.ru/>.

12. СЛОВНИК ТЕРМІНІВ І ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ

Абсолютне знання – це повне відтворення узагальнених уявлень про об'єкт, що забезпечує абсолютний збіг образу з об'єктом. Абсолютне знання не може бути відкинутим або зміненним у майбутньому.

Абстрагування – метод наукового пізнання, суть якого полягає у виділенні кількох ознак або властивостей об'єкта, що досліджується, при означеному розумовому відключенні інших властивостей, зв'язків і відносин предмета.

Автореферат дисертації – наукове видання у вигляді брошури авторського реферату проведеного дослідження, яке подається на здобуття наукового ступеня. В авторефераті не повинно бути відомостей, не викладених у тексті дисертації.

Авторський аркуш – одиниця обліку друкованого твору, що береться для обрахунку праці авторів, перекладачів, редакторів тощо.

Аксіологічний (ціннісний) підхід – базується на понятті цінності і дає можливість з'ясувати якості і властивості предметів, явищ, процесів, здатних задовольнити потреби окремої особистості і певного суспільства, а також ідеї і спонукання у вигляді норми та ідеалу.

Аксіоматичний метод – спосіб побудови наукової теорії, за яким деякі аксіоми (постулати) приймаються без доказів і потім використовуються для отримання подальших знань за певним логічним правилом.

Актуальність теми (з лат. означає важливість, практичну значущість розглядуваної проблеми) визначається тим, як вирішення даної проблеми буде

сприяти розвитку пріоритетних напрямів науки, зв'язок проблеми із комплексними програмами.

Аналіз – це спосіб наукового дослідження, за яким явище поділяється на складові.

Аналітичне дослідження – пов'язане з розкриттям причин, які викликали появу того чи іншого явища й зумовили його характер, динаміку змін, гостроту суперечностей тощо.

Аналогія – це метод, за якого одержують нові знання про об'єкт чи явища на основі того, що вони є подібні до інших.

Анотація – (від лат. *annotatio* – зауваження) – це коротка характеристика книги, статті або рукопису, в якій викладається зміст першоджерела, перелік ключових питань і дається його оцінка.

Аргументування – це логічний процес, суть якого полягає в тому, щоб довести істинність власних суджень (того, що хочемо довести, тези доказу) за допомогою інших суджень (тобто аргументів, доказів).

Аспірантура – є основною і добре зарекомендованою формою підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів в Україні. Аспірантура створюється при ВНЗ, науково-дослідних інститутах, які мають відповідний кадровий склад і необхідну наукову й матеріальну базу.

База знань – сукупність систематизованих основних відомостей, що належать до певної галузі знань і зберігаються в пам'яті ЕОМ.

Базове знання – це знання структурних зв'язків та закономірностей розвитку соціальних процесів та явищ. Воно стабільне в часі і трансформується в конкретні знання залежно від змісту вирішуваних завдань.

Бібліометрія – метод кількісного дослідження друкованих документів у вигляді матеріальних об'єктів або бібліографічних одиниць, а також замінників тих чи інших. Бібліометрія дає змогу простежити динаміку окремих об'єктів науки: публікації авторів, їх розподіл за країнами, рубриками наукових журналів, рівень цитування та ін.

Брошура – літературно оформлена праця науково-виробничого характеру, де всебічно висвітлюється певне питання в науково-популярній формі; книжкове видання обсягом від 4 до 48 сторінок.

Видання – це документ, який пройшов редакційно-видавниче опрацювання, виготовлений друкуванням, тисненням або іншим способом, містить інформацію, призначену для поширення, і відповідає вимогам державних стандартів, інших нормативних документів щодо видавничого оформлення і поліграфічного виконання.

Вихідні відомості – сукупність даних, які характеризують видання і призначені для його оформлення, бібліографічної обробки, статистичного обліку й інформування читача.

Відносне знання – знання, яке є в основному правильним відображенням дійсності, але відрізняється деяким неповним збігом образу з об'єктом.

Візуальні або графічні методи – графи, схеми, діаграми, картограми та ін. дають змогу отримати синтезоване уявлення про досліджуваний об'єкт і

водночас наочно показати його складові, їхню питому вагу, причинно-наслідкові зв'язки, інтенсивність розподілу компонентів у заданому об'ємі. Ці методи тісно пов'язані з комп'ютерними технологіями.

Вчена (наукова, науково-технічна, технічна) рада наукової установи – є колегіальним дорадчим органом управління науковою і науково-технічною діяльністю наукової установи.

Вчений – фізична особа, яка провадить фундаментальні та (або) прикладні наукові дослідження з метою здобуття наукових та (або) науково-технічних результатів.

Гіпотеза – наукове припущення, висунуте для пояснення будь-яких явищ (процесів) або причин, які зумовлюють даний наслідок. Гіпотеза є складовою теорії, як вихідний момент пошуку істини, яка допомагає економити час, цілеспрямовано зібрати і згрупувати факти. Гіпотетичний метод пізнання передбачає розробку наукової гіпотези, наукового передбачення, які мають елементи новизни і оригінальності на базі всіх основних методів.

Дедукція – метод дослідження, що полягає в тому, що конкретні положення виводяться із загальних.

Джерелознавчі видання, або документальні наукові видання – видання, що містять пам'ятки культури та історичні документи, що пройшли текстологічне опрацювання, мають коментарі, вступні статті, допоміжні покажчики та інші елементи науково-довідкового апарату видання.

Дипломна робота – це кваліфікаційне навчально-наукове дослідження здобувача, яке виконується на завершальному етапі навчання у вищому навчальному закладі. Дипломна робота має комплексний характер і пов'язана з використанням набутих здобувачем знань, умінь та навичок зі спеціальних дисциплін.

Дисертація на здобуття вченого ступеня – це кваліфікована наукова робота, виконана особисто аспірантом, здобувачем у вигляді спеціально підготовленого рукопису або опублікованої наукової монографії, в якій містяться науково обґрунтовані теоретичні або експериментальні результати, наукові положення, що пропонує автор для публічного захисту.

Діалектика – як метод пізнання природи, суспільства і мислення, є фундаментальним науковим принципом дослідження багатопланової і суперечної дійсності в усіх її проявах. Діалектичний підхід дає змогу обґрунтувати причинно-наслідкові зв'язки, процеси диференціації та інтеграції, постійну суперечність між сутністю і явищем, змістом і формою, об'єктивність в оцінюванні дійсності.

Діяльнісний підхід – це методологічний принцип, основою якого є категорія предметної діяльності людини (групи людей, соціуму в цілому). Діяльність – форма активності, що характеризує здатність людини чи пов'язаних з нею систем бути причиною змін у бутті.

Докторантура – це вищий ступінь системи освіти, що створюється при вищих навчальних закладах, наукових установах і організаціях, які мають необхідну наукову і матеріальну базу з метою підвищення ефективності дослідження актуальних проблем науки, техніки і культури, вдосконалення

підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів вищого рівня кваліфікації – докторів наук.

Докторська дисертація – це робота, в якій сформульовані і обґрунтовані наукові положення, що характеризують нові напрями у відповідній галузі науки, або зроблено теоретичні узагальнення і вирішені значні наукові проблеми, що мають важливе народногосподарське або соціальне значення.

Документ у науці – це матеріальний об'єкт з інформацією про факти, події, явища об'єктивної дійсності та розумової діяльності людей, яка закріплена створеним людиною способом передачі та зберігання у часі і просторі.

Доповідь – це письмовий виклад розгорнутої форми виступу, що не публікується, а повідомляється учасникам наукового зібрання з метою залучення до дискусії та обговорення викладеного матеріалу. Обсяг – 6–8 сторінок, що розраховано на 15–20 хвилин виступу. Коротка доповідь (на 5–7 хвилин) називається *повідомленням*.

Експеримент – це система операцій, впливу або спостережень, спрямованих на одержання інформації про об'єкт при дослідницьких випробуваннях, які можуть проводитись в природних і штучних умовах при зміні характеру проходження процесу.

Завдання дослідження – це сукупність конкретних цільових установок, які спрямовані на аналіз і вирішення проблеми. Вони розкривають зміст предмета дослідження, визначають засоби досягнення поставленої мети і мають узгоджуватися з гіпотезами.

Загальнонаукові методи – це такі засоби і прийоми (чи їх сукупність), які з тими чи іншими модифікаціями використовуються в усіх чи майже в усіх науках з урахуванням особливостей конкретних об'єктів дослідження.

Закон – виражає певний внутрішній суттєвий зв'язок явищ, процесів і особливостей матеріальних об'єктів, що зумовлює їх закономірний розвиток. Закон виключення третього стверджує, що з двох суперечливих суджень одне помилкове, а друге істинне. Третього не дано. Він виражається формулою: «А є або В, або не В». Закон достатньої підстави формулюється таким чином: будь-яка слушна думка дає достатньо підстав.

Закон протиріччя – закон, згідно з яким не можуть бути одночасно істинними два висновки, один із яких щось стверджує, а другий заперечує те саме. Закон стверджує: «неправильно, що А і не А одночасно істинні».

Збірник наукових праць – збірник матеріалів досліджень, виконаних у наукових установах, навчальних закладах та наукових товариствах, присвячений певній проблемі, що розкривається з різних сторін різними авторами.

Знання – перевірений практикою результат пізнання дійсності, адекватне її відображення у свідомості людини; це ідеальне відтворення в мовній формі узагальнених уявлень про закономірні зв'язки об'єктивної реальності світу.

Ідеалізація – це уявне створення об'єктів і умов, які не існують в дійсності і не можуть бути практично створені. Вона дає можливість реальним об'єктам уявно надати гіпотетичних нереальних ознак, що дозволяє вирішити

завдання в закінченому виді. Метод ідеалізації передбачає створення ідеальних моделей і порівняння ситуації, яку вивчають, з ідеальним варіантом.

Ідея – це продукт людського мислення, форма відображення дійсності, яка відрізняється від інших форм мислення тим, що в ній не тільки відображається об'єкт вивчення, а й міститься усвідомлення мети, перспективи пізнання і практичного перетворення дійсності.

Індукція – це метод, при якому за конкретними фактами і явищами встановлюються загальні принципи і закони; це перехід від часткового до загального, коли на підставі знання про частину предметів класу робиться висновок стосовно класу в цілому. Дедукція та індукція – взаємопротилежні методи пізнання.

Інтерв'ю – це бесіда, яка проводиться за певним планом і передбачає безпосередній контакт інтерв'юєра з респондентом. Інтерв'ю, як правило, використовується, по-перше – на ранній стадії дослідження для уточнення проблеми і складання програми, по-друге – при опитуванні експертів, спеціалістів, які глибоко розуміються в тому чи іншому питанні.

Інтернет – це всесвітнє об'єднання регіональних і корпоративних мереж, що створюють єдиний інформаційний простір завдяки використанню стандартних протоколів передачі інформації.

Інформетрія вивчає математичні, статистичні методи і моделі та їхнє використання для кількісного аналізу структури і особливостей наукової інформації, закономірностей процесів наукової комунікації, включаючи виявлення самих цих закономірностей. Характерною особливістю інформетрії є те, що її основна мета – здобуття наукового знання безпосередньо з інформації.

Інформаційна діяльність – сукупність процесів одержання, збирання, аналітико-синтетичної переробки, зберігання, пошуку та розповсюдження інформації (а також інших допоміжних процесів, які забезпечують ці основні процеси), що використовується комунікаційними посередниками (соціальними інститутами або людьми, які виконують посередницькі функції між джерелом інформації (автором твору чи документом) та його споживачами. Для вчених, науковців інформаційна діяльність є невід'ємною складовою творчого процесу, одним із важливих обов'язкових елементів наукового дослідження.

Інформаційний підхід – полягає в тому, що при вивченні будь-якого об'єкта, процесу чи явища в природі чи суспільстві, перш за все, виявляються найхарактерніші для нього інформаційні аспекти.

Істинні знання – існують як система принципів, закономірностей, законів, основних понять, наукових фактів, теоретичних положень і висновків. Тільки істинне наукове знання є об'єктивним, правильно відображає дійсність, допомагає людині перетворити і спрогнозувати подальший її розвиток.

Історичний метод – дозволяє досліджувати виникнення, формування і розвиток процесів і подій у часі.

Категоріями – називають найбільш поширені поняття в науці.

Класифікація наук визначає місце кожної науки в загальній системі наукових знань, зв'язок усіх наук. Найпоширенішим є розподіл усіх наук на

науки про природу, суспільство і мислення.

Книга – це досить об’ємне неперіодичне видання, в якому сконцентровані нагромаджені людством знання і досвід з певної галузі науки; книжкове видання обсягом понад 48 сторінок.

Конкретнонаукова методологія – це сукупність ідей або специфічних методів певної науки, які є базою для розв’язання конкретної дослідницької проблеми; це наукові концепції, на які спирається даний дослідник.

Контент-аналіз – метод, який допомагає дати інтерпретацію змісту інформації через кількісні показники. Суть методу полягає в знаходженні і виділенні в тексті певних смислових понять, одиниць аналізу, що являють інтерес для дослідника, а також визначенні частоти їх застосування в документі залежно від змісту.

Концепція – це система поглядів, система опису певного предмета або явища стосовно його побудови, функціонування, що сприяє його розумінню, тлумаченню, вивченню головних ідей. Концепція має надзвичайне значення, оскільки є єдиним, визначальним задумом, головною ідеєю наукового дослідження.

Культурологічний підхід, – завдяки широкій палітрі поняття культура та пізнавальним можливостям культурології – науки, що вивчає культуру як цілісність, дає можливість дослідити безліч природних, соціальних, екологічних, економічних, педагогічних, інформаційних та інших об’єктів та явищ як культурологічного феномену.

Курсова робота – це самостійне навчально-наукове дослідження здобувача, яке виконується з певного курсу або з окремих його розділів.

Магістр – це освітньо-кваліфікаційний рівень фахівця, який на основі кваліфікації бакалавра або спеціаліста здобув поглиблені спеціальні вміння та знання інноваційного характеру, має певний досвід їх застосування та продукування нових знань для вирішення проблемних професійних завдань у певній галузі.

Матеріали наукової конференції – неперіодичний збірник підсумків конференції, доповідей, рекомендацій та рішень.

Метод (гр. *methodos*) – спосіб пізнання, дослідження явищ природи і суспільного життя; це також сукупність прийомів чи операцій практичного або теоретичного освоєння дійсності, підпорядкованих вирішенню конкретного завдання; це спосіб досягнення мети в теорії, що розробляється. Метод є об’єктивним, оскільки дозволяє відображати дійсність і її взаємозв’язки, одночасно метод є суб’єктивним, тому що використовується певною людиною з її суб’єктивними властивостями.

Метод експертних оцінок використовується для отримання змінних емпіричних даних. Проводиться опитування спеціальної групи експертів (5–7 осіб) з метою визначення певних змінних величин, які необхідні для оцінки досліджуваного питання. Експерти підбираються за ознакою їх формального професійного статусу – посади, наукового ступеня, стажу роботи та ін.

Методи – це впорядкована система, в якій визначається їх місце відповідно до конкретного етапу дослідження, використання технічних

прийомів і проведення операцій з теоретичним і практичним матеріалом у визначеній послідовності.

Методика – це вчення про особливості застосування окремого методу чи системи методів; це системна сукупність прийомів дослідження; це система правил використання методів, прийомів і техніки дослідження.

Методологія (гр. *methodos* – спосіб, метод, пізнання і *logos* – наука, знання) – вчення про методи дослідження, про правила мислення при створенні теорії науки; це сукупність методів, способів, прийомів та їх певна послідовність, що прийнята для наукового дослідження; це основа розробки кожного наукового дослідження; це наука про структуру, логічну організацію, засоби і методи діяльності взагалі; це вчення про систему наукових принципів і способів дослідницької діяльності; це концептуальний виклад мети, змісту, методів дослідження, які забезпечують отримання максимально об'єктивної, точної, систематизованої інформації про процеси та явища.

Методологія наукового дослідження – розглядає найбільш суттєві особливості і ознаки методів дослідження, розкриває їх за спільністю і глибиною аналізу; це схема, план вирішення поставлених завдань наукового дослідження.

Методологічна основа дослідження – основне, вихідне положення, на якому базується наукове дослідження. Методологічні основи даної науки завжди існують поза цією наукою, за її межами і не ви водяться із самого дослідження.

Метод дослідження – це спосіб застосування старого знання для здобуття нового знання. Він є засобом отримання наукових фактів.

Методологія наукового пізнання – вчення про принципи, форми і способи науково-дослідницької діяльності.

Мета дослідження – пов'язана з об'єктом і предметом дослідження; це очікуваний кінцевий результат, те, що має бути досягнуто в результаті проведення дослідження.

Мета наукового дослідження – визначення конкретного об'єкта і всебічне, достовірне вивчення його структури, характеристик, зв'язків на основі наукових принципів і методів пізнання, впровадження у виробництво корисних результатів.

Методичні розробки – це праця інструктивно-виробничого характеру, в якій викладені рекомендації з питань проведення певних видів робіт, спрямованих на удосконалення організації, управління виробництвом, персоналом тощо.

Метою методології науки – є вивчення і аналіз методів, засобів, прийомів за допомогою яких отримують нові знання в науці як на емпіричному, так і теоретичному рівнях пізнання.

Метою науки – є опис, пояснення і передбачення процесів та явищ об'єктивної дійсності, які є предметом її вивчення, з метою використання їх у практичній діяльності людства. Мета науки – пізнання законів розвитку природи і суспільства, їх вплив на природу на базі використання знань з метою отримання корисних для суспільства результатів.

Мислення – це один з основних елементів наукової праці, опосередковане і узагальнене відображення в мозку людини суттєвих властивостей, причинних і закономірних зв'язків між об'єктами і явищами.

Моделюванням – називають метод дослідження об'єкта, процесу, явищ на моделях. Модель у широкому розумінні – це матеріальне або розумове уявлення об'єкта дослідження в образі більш доступному і сприятливому для вивчення, ніж сам оригінал.

Монографія – це ґрунтовна надрукована наукова праця у вигляді книги теоретичного характеру, в якій всебічно висвітлена певна проблема або окреме вузлове питання, що належить одному чи кільком авторам. У монографії використовуються оригінальні результати власних досліджень і літературних джерел. Розрізняють два види монографій – наукові і практичні.

Навчальний посібник – це видання, яке відповідає окремим розділам програми навчальної дисципліни і може частково доповнювати підручник.

Наука – це сфера безперервного розвитку людської діяльності, основною ознакою і головною функцією якої є відкриття, вивчення й теоретична систематизація об'єктивних законів про об'єктивну дійсність з метою їх практичного застосування.

Наукова діяльність – інтелектуальна творча робота, спрямована на здобуття і використання нових знань.

Наукова доповідь – літературно оформлена робота, яка ґрунтується на оригінальному матеріалі. Як правило, доповідь робиться в усній формі в такій послідовності: коротка оглядова частина та визначення завдання дослідження; метод вирішення або нове положення, яке пропонує доповідач, основні результати їх пояснення і висновки. Обсяг доповіді до 0,75 друкованого аркуша.

Наукова ідея – інтуїтивне пояснення явищ без проміжної аргументації, без осмислення всієї сукупності зв'язків, на основі яких робляться висновки.

Наукова інформація – це сукупність повних, точних відомостей про розвиток природи, суспільства і людини, афіксованих у науковому документі. Первинна інформація – це вихідні дані, які є результатом конкретних експериментальних досліджень, вивчення практичного досвіду. Вторинна інформація – це результат аналітико-синтетичної переробки первинної інформації.

Наукова комунікація – обмін науковою інформацією (ідеями, знаннями, повідомленнями) між ученими і спеціалістами. Основними елементами НК є: комунікант, комунікат, канал, реципієнт, зворотній зв'язок.

Наукова концепція – система поглядів, теоретичних положень, основних тверджень щодо об'єкта дослідження, які об'єднані певною ідеєю.

Наукова монографія – це науково-дослідницька праця, предметом викладу якої є вичерпне узагальнення теоретичного матеріалу з наукової проблеми або теми з критичним його аналізом, визначенням вагомості, формулюванням нових наукових концепцій. Монографія фіксує науковий пріоритет, забезпечує первинною науковою інформацією суспільство, слугує висвітленню основного змісту і результатів дисертаційного дослідження.

Наукова стаття – основний вид оперативної публікації про нові дослідження з конкретної проблеми. Вона містить виклад проміжних або кінцевих результатів наукового дослідження, висвітлює конкретне окреме питання за темою дисертації, фіксує науковий пріоритет автора, робить її матеріал надбанням фахівців. Її обсяг – 0,25 – 1,0 друкованого аркуша.

Наукова установа – діє на підставі статуту (положення), що затверджується в установленому порядку.

Наукова школа – неформальний творчий колектив дослідників різних поколінь, об'єднаних загальною програмою і стилем дослідницької роботи, які діють під керівництвом визнаного лідера.

Наукове видання – вважається видання результатів теоретичних і (або) експериментальних досліджень, а також підготовлених науковцями до публікації пам'яток культури, історичних документів та літературних текстів. Воно призначене для фахівців і для наукової роботи.

Наукове дослідження – цілеспрямоване пізнання, результатом якого виступають система понять, законів і теорій; це вивчення явищ і процесів, аналіз впливу на них різних чинників, а також вивчення взаємодії між явищами за допомогою наукових методів з метою отримання доведених і корисних для науки і практики рішень з максимальним ефектом. У межах науково-дослідницької діяльності здійснюються наукові дослідження.

Наукове пізнання – це дослідження, яке характерне своїми особливими цілями, завданнями, методами отримання і перевірки нових знань з метою оволодіти силами природи, пізнати закони розвитку суспільства і поставити їх на службу, впливати на хід історичних подій.

Науковець – це той, хто має відношення до науки, виробляє нові знання, є спеціалістом у певній галузі науки.

Науковий документ – це публікація результатів теоретичних і (чи) експериментальних досліджень, а також підготовка науковцями до публікації пам'яток культури, історичних документів та літературних текстів. Він відображає конкретну наукову ситуацію на всіх етапах наукового дослідження: від виникнення ідеї до створення, перевірки теорії та практичного її впровадження.

Наукові документи – це статті, дисертації, монографії, наукові звіти, довідники, огляди, реферати, анотації.

Науковий звіт – включає короткий виклад плану і програми закінчених етапів наукових робіт, детальну характеристику використаних методів. У звіті повідомляється про хід виконаної роботи та отримані нові наукові результати, заключення, що є висновками досліджень і відзначаються питання, що залишилися невирішеними; висновки, пропозиції. До наукового звіту включаються необхідні матеріали (таблиці, фотографії та ін.), як наукова аргументація.

Науковий колектив – це група талановитих, висококваліфікованих людей, організаційно об'єднаних єдиною метою і діями.

Науковий працівник – вчений, який за основним місцем роботи та відповідно до трудового договору (контракту) професійно займається

науковою, науково-технічною або науково-педагогічною діяльністю та має відповідну кваліфікацію, підтверджену результатами атестації.

Науковий результат – нове знання, одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях наукової інформації у формі наукового звіту, наукової праці, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття.

Науковий факт – подія чи явище, яке є основою для висновку або підтвердження. Він є елементом, який у сукупності з іншими становить основу наукового знання, відбиває об'єктивні властивості явищ та процесів. На основі наукових фактів визначаються закономірності явищ, будуються теорії і виводяться закони.

Науковим напрямом – називають сферу наукових досліджень наукового колективу, яка спрямована на вивчення певних фундаментальних, теоретичних і експериментальних завдань у відповідній галузі науки. Науковий напрям – це наука або комплекс наук, у галузі яких ведуться дослідження.

Наукові питання – це більш конкретні завдання наукового дослідження. Результати цих завдань мають не тільки теоретичне але, в основному, практичне значення.

Науково-дослідна робота – це чітко організований комплекс дій, спрямований на отримання нових знань, що розкривають суть процесів, явищ у природі, суспільстві з метою їх використання в практиці.

Науковий журнал – журнал, що містить статті та матеріали досліджень теоретичного або прикладного характеру, призначений переважно фахівцям певної галузі науки. За цільовим призначенням наукові журнали поділяють на: науково-теоретичні, науково-практичні та науково-методичні.

Науково-прикладний результат – нове конструктивне чи технологічне рішення, експериментальний зразок, закінчене випробування, яке впроваджене або може бути впроваджене у суспільну практику. Науково-прикладний результат може мати форму звіту, ескізного проекту, конструкторської або технологічної документації на науково-технічну продукцію, натурального зразка тощо.

Наукознавство – це цілісна наука, яка вивчає закономірності розвитку науки, структуру і динаміку наукового знання та наукової діяльності, взаємодію науки з іншими соціальними інститутами та сферами матеріального та духовного життя суспільства.

Наукометрія – є системою вивчення наукового, конструктивного знання за допомогою кількісних методів.

Неформальна наукова комунікація (НК) – це комунікація, що встановлюється між комунікантом (відправником) і реципієнтом (одержувачем) шляхом особистих контактів, зустрічей, бесід, телефонних розмов, листування тощо.

Об'єктом дослідження є вся сукупність відношень різних аспектів теорії і практики науки, яка слугує джерелом необхідної для дослідника інформації. Об'єкт дослідження – це частина об'єктивної реальності, яка на даному етапі

стає предметом практичної і теоретичної діяльності людини як соціальної істоти (суб'єкта). Об'єктом наукового дослідження є певна частина дійсності – досить конкретний предмет чи явище, на яке спрямована наукова діяльність дослідника з метою пізнання його суті, закономірностей розвитку і можливостей використання в практичній діяльності.

Об'єктом наукового пізнання є матеріальний світ і форми його відображення в свідомості людей.

Описове дослідження (або інформаційне) є більш складним видом конкретного вивчення явища чи предмета. Метою цього дослідження є отримання емпіричної інформації, здатної дати відносно цілісне уявлення про досліджуване явище, його структурні компоненти, за допомогою яких можна було б перевірити висунуту гіпотезу, а в разі її підтвердження – зробити повний кількісний і якісний опис об'єкта.

Опитування – це метод отримання первинної соціологічної інформації, що ґрунтується на письмовому або усному зверненні до певної спільності людей – респондентів із запитаннями, зміст яких є проблемою дослідження на рівні емпіричних індикаторів і який передбачає реєстрацію та статистичну обробку отриманих відповідей, а також їх теоретичну інтерпретацію.

Організаційна структура науки – це сукупність всіх органів влади та наукових установ держави. Вищий науковим органом в державі є Національна академія наук (НАН).

Основним змістом науки є теорія як система знань, яка виступає у формі суспільної свідомості і досягнень інтелекту людини та суспільна роль у практичному використанні рекомендацій у виробництві як основи розвитку суспільства.

Парадокс у широкому розумінні – це твердження, яке різко відрізняється від загальноприйнятої думки, заперечення того, що є «безперечно правильним»; у вузькому розумінні – це два протилежні твердження суджень, кожне з яких є переконливим доказом.

Парадигма – загальноприйняте положення науки.

Підручники і посібники – неперіодичні видання, в яких містяться систематизовані відомості наукового і прикладного характеру, викладені у доступній формі як для викладачів, так і для здобувачів. Книги, в яких викладаються основи знань з певного начального предмета на рівні сучасних досягнень науки і культури.

Пізнання – процес руху людської думки від незнання до знання. Пізнавальний, або когнітивний, принцип пов'язаний із загальнофілософською теорією пізнання і є методологічною базою для багатьох наук; особливо ефективний у вивченні динаміки науки та її співвідношення з суспільством, в обґрунтуванні провідного значення знання в поведінці індивіда.

Поняття – це думка, виражена в узагальненій формі, яка визначає суттєві і необхідні ознаки предметів та явищ і взаємозв'язки. Якщо поняття увійшло до наукового обігу, його позначають одним словом або використовують сукупність слів – термінів. Поняття, як правило, завершує процес наукового дослідження, закріплює результати, отримані вченим

особисто у своєму дослідженні.

Понятійним апаратом науки є сукупність основних понять.

Порівняльно-історичний метод – сукупність пізнавальних засобів, процедур, які дозволяють виявити схожість і відмінність між явищами, що вивчаються, визначити їхню генетичну спорідненість (зв'язок за походженням), загальне й специфічне в їхньому розвитку.

Порівняння – один із найпоширеніших методів пізнання. Це процес встановлення подібності або відмінності предметів та явищ дійсності, а також знаходження загального, притаманного двом або кільком об'єктам.

Практика є початком, вихідним пунктом і одночасно природним завершенням будь-якого процесу пізнання.

Предмет дослідження – це тільки ті суттєві зв'язки та відношення, які підлягають безпосередньому вивченню в даній роботі, є головними, визначальними для конкретного дослідження. Таким чином, предмет дослідження є вужчим, ніж об'єкт. Предмет дослідження включає сукупність властивостей і відношень об'єкта, опосередкованих людиною (суб'єктом) у процесі дослідження з певною метою в конкретних умовах.

Предметом науки є наукове пояснення явищ природи і суспільства зафіксоване людиною і отримання нових знань, використання їх у практичному освоєнні світу: пов'язані між собою форми розвитку матерії або особливості їх відображення у свідомості людини.

Предметом наукового дослідження можуть бути причини виникнення процесу або явища, закономірності його розвитку, різноманітні властивості, якості тощо.

Препринт – наукове видання з матеріалами попереднього характеру, які публікуються до виходу у світ видання, в якому вони мають бути вміщені.

Прикладні наукові дослідження – наукова і науково-технічна діяльність, спрямована на здобуття та використання знань для практичних цілей. Наукові дослідження здійснюються з метою одержання наукового результату.

Принципи – вихідні положення, правило, що виникло в результаті об'єктивно осмисленого досвіду. Принципи можуть виступати у формі постулатів – ствердження попередніх доказів деяких наукових теорій, які приймаються в ній як вихідні і стають основою для теоретичних узагальнень.

Проблема в науці – це суперечлива ситуація, яка найчвістіше виникає в результаті відкриття нових фактів, які виходять за межі попередніх теоретичних уявлень.

Публікація (лат. publicatio – оголошувати всенародно, оприлюднювати) – доведення до загального відома за допомогою преси, радіомовлення або телебачення; вміщення в різних виданнях (газетах, журналах, книгах) роботи (робіт); текст, надрукований у будь-якому виданні.

Резюме (фр. resume – викладати коротко) – це анотація з елементами попереднього рецензування. Резюме, як і анотація, має акцентувати увагу на вузлових моментах роботи, що розглядається, а також відображати її композицію. Оскільки резюме носить оціночний характер, воно може бути

позитивним і негативним.

Реферат (лат. *refere* – доповідати, повідомляти) – це коротка форма викладу змісту якого-небудь окремого твору або певної проблеми на основі узагальнення різноманітних джерел інформації. Він має, як правило, науково-інформаційне призначення.

Рецензія – (від лат. *resensio* – розгляд, обслідування) – це вид наукової, літературної і художньої критики, науково-критична стаття, яка містить розбір і критичну оцінку опублікованих статей, монографій, збірників праць і т. п. та дається аналіз досліджень і критична оцінка їх викладу.

Розвідувальне дослідження – це дослідження-проба методичного характеру, яке проводиться з метою отримання додаткової інформації про предмет та об'єкт дослідження, уточнення і коригування гіпотез, завдань та інструментарію.

Синтез – дослідження явища в цілому, на основі об'єднання пов'язаних один з одним елементів в єдине ціле. Синтез дозволяє узагальнити поняття, закони і теорії.

Системний аналіз – це метод, в основі якого лежить поняття системи, під якою розуміють сукупність багатьох об'єктів, що характеризуються раніше визначеними властивостями з фіксованими між ними відносинами. Це комплексне дослідження великих і складних об'єктів (систем) як єдиного цілого з узгодженим функціонуванням усіх елементів і частин.

Синергетичний підхід полягає в дослідженні процесів самоорганізації та становлення нових упорядкованих структур. Він реалізується в дослідженні систем різної природи: фізичних, біологічних, соціальних, інформаційних, екологічних та ін.

Список використаної літератури складається на основі робочої картотеки і відображає обсяг використаних джерел та ступінь вивчення досліджуваної теми, є «візитною карткою» автора роботи, його професійним обличчям, свідчить про рівень володіння навичками роботи з науковою літературою.

Спостереження – систематичне цілеспрямоване вивчення об'єкта; це спосіб пізнання об'єктивного світу на основі безпосереднього сприйняття предметів і явищ за допомогою чуттєвості.

Стаття – є основною формою письмової інформації між спеціалістами, які працюють в одній або суміжній галузях науки.

Створення теорії – це найбільш висока форма узагальнення і систематизація знань. Вона є сукупністю основних ідей, понять, тлумачень в тій чи іншій галузі науки, об'єднаних в одну достовірну систему знань про об'єкт теорії.

Структурно-функціональний підхід полягає у виділенні в системних об'єктах структурних елементів (компонентів, підсистем) і визначенні їхньої ролі (функцій) у системі. Елементи і зв'язки між ними створюють структуру системи.

Суб'єктами наукової і науково-технічної діяльності є: вчені, наукові працівники, науково-педагогічні працівники, а також наукові установи, наукові

організації, вищі навчальні заклади III – IV рівнів акредитації, громадські організації у сфері наукової та науково-технічної діяльності.

Судження – думка, в якій за допомогою зв'язку понять стверджується або заперечується що-небудь. Судження про предмет або явище можна отримати або через безпосереднє спостереження будь-якого факту, або опосередковано – за допомогою умовиводу.

Сходження від абстрактного до конкретного – це загальна форма руху наукового пізнання, закон відображення дійсності і мислення. Згідно з цим методом мислення бере свій початок від конкретного в дійсності до абстрактного в мисленні і від нього – до конкретного в мисленні.

Тези (гр. thesis – положення, твердження) – це коротко, точно, послідовно сформульовані основні ідеї, думки, положення наукової доповіді, повідомлення, статті або іншої наукової праці, публікація яких передбачає попереднє ознайомлення учасників конференцій, семінарів, симпозіумів та інших наукових форумів із результатами проведеного дослідження. Її обсяг не перевищує 3-5 сторінок.

Тема – це наукове завдання, яке охоплює певну частину наукового дослідження. Це завдання, яке формується на основі значної кількості питань, що вивчаються.

Теоретичне дослідження з методологічної точки зору належить до вищого рівня наукового знання. Воно розкриває і обґрунтовує більш глибокі і суттєві сторони явищ, які вивчаються.

Теорія пізнання є вченням про закономірності процесу пізнання навколишнього світу, методи і форми цього процесу, про істину, критерії і умови її доведення. Процес пізнання зводиться від живого спостереження до абстрактного мислення і від нього до практики.

Теорія – система узагальнених знань, пояснення тих чи інших сторін дійсності. Теорія є духовним, розумовим відображенням і відтворенням об'єктивної реальної дійсності.

Термінологічний принцип передбачає вивчення історії термінів і позначуваних ними понять, розробку або уточнення змісту та обсягу понять, встановлення взаємозв'язку і субординації понять, їх місця в понятійному апараті теорії, на базі якої базується дослідження.

УДК (універсальна десятична класифікація) – це міжнародна універсальна система, яка дозволяє детально представити зміст документальних фондів, забезпечити оперативний пошук інформації, має можливість свого розвитку і самовдосконалення.

Узагальнення – це прийоми здобуття нових знань шляхом розумового (уявний) переходу від конкретних висновків і заключень до більш загальних, які в найбільшій мірі відображають суть дослідницького процесу.

Умовивід – розумова операція, за допомогою якої з певної кількості заданих суджень виводиться інше судження, яке певним чином пов'язане з вихідним.

Філософська методологія – це використання у науковому дослідженні категорій, положень, принципів і законів певної філософської системи; це

вищий рівень методології науки, що визначає загальну стратегію принципів пізнання особливостей явищ, процесів, сфер діяльності.

Формалізація – це метод вивчення різних об'єктів, при якому основні закономірності явищ і процесів відображаються в знаковій формі за допомогою формул або спеціальних символів.

Формальна наукова комунікація – обмін науковою інформацією через спеціально створені структури для генерації, оброблення і поширення наукового знання. Це – видавництва, редакції газет і журналів, науково-дослідні установи, вищі навчальні заклади, радіо, телебачення, бібліотеки, інформаційні центри, музеї, архіви тощо.

Фундаментальні наукові дослідження – наукова теоретична та (або) експериментальна діяльність, спрямована на здобуття нових знань про закономірності розвитку та взаємозв'язку природи, суспільства, людини.

Функція методу полягає в тому, що з його допомогою отримують нову інформацію про навколишню дійсність, заглиблюються в сутність явищ і процесів, розкривають закони і закономірності розвитку, формування і функціонування об'єктів, які досліджуються.

Функціями знання є узагальнення розрізнених уявлень про закономірності природи, суспільства і мислення; збереження в узагальнених уявленнях усього того, що може бути застосовано в практичній діяльності.

ЗМІСТ

Вступ.....	3
1. СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ.....	5
2. МЕТОДИ НАВЧАННЯ.....	6
3. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ ДИСЦИПЛІНИ.....	8
4. ПЛАНИ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО СЕМІНАРСЬКИХ І ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	9
5. ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ.....	20
6. САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ	23
7. СЕМЕСТРОВІ КОНТРОЛЬНІ РОБОТИ.....	24
8. КОМПЛЕКСНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА.....	27
9. ПИТАННЯ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ.....	28
10. ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ.....	30
11. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ	38
12. СЛОВНИК ТЕРМІНІВ І ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ.....	41

Гуторов Олександр Іванович

МЕТОДОЛОГІЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

ПОСІБНИК

**Для здобувачів другого (магістерського) рівня підготовки
спеціальності 073 «Менеджмент»
спеціальності 074 (281) «Публічне управління та адміністрування»**

Редактор А.М. Чорна
Комп'ютерний набір і верстка О.І. Гуторов

Підп. до друку 23.11.2016 р. Формат 60х84/16. Гарнітура Таймс.
Друк офсетний. Обсяг: 3.2 ум.-друк. арк.; 4,7 обл.-вид. арк. Тираж 100.

Виробник – редакційно-видавничий відділ Харківського національного
аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. 62483, Харківська обл.,
п/в “Докучаївське-1”, навч. містечко, тел. 99-72-70.
E-mail: office@kнау.kharkov.ua

Виготовлювач – дільниця оперативного друку ХНАУ, тел. 99-77-80.